

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
VĒSTURES UN ARHEOLOĢIJAS NODAĻA

Vēstures bakalaura studiju programmas

3.kursa students

Dāvids **Krauze**

Stud.apl.Nr.dk18088

VJETNAMAS KARA ATSPoguĻojums TRIMDAS LATVIEŠU PRESE
(1965-1973)

BAKALaura DARBS

Darba zinātniskais vadītājs

Dr.hist.,profesors

Jānis Taurēns

RĪGA 2021

Anotācija

Bakalaura darba nosaukums ir ‘‘Vjetnamas kara atspoguļojums trimdas latviešu presē (1965-1973).’’ Darba mērķis ir iegūt priekšstatu par Vjetnamas kara ietekmi uz trimdas latviešiem, kuriem piederēja nozīmīga loma Latvijas neatkarības idejas saglabāšanā un latvietības uzturēšanā laikā, kad Latviju bija okupējusi Padomju Savienība (1945-1991). Viens no veidiem kā izpētīt plašāk trimdas latviešu dzīvi un darbu trimdas apstākļos, ir izpētīt viņu sarakstīto presi, kas var kalpot kā spogulis trimdas latviešu idejām, uzskatiem un darbiem. Taču tā kā preses materiāls ir ļoti bagātīgs, tad tika izvēlēta konkrēta tematika, ko pētīt. Šajā darbā tas ir Vjetnamas karš, viens no spilgtākajiem un ietekmīgākajiem Aukstā kara konfliktiem, konkrēti apskatot ASV iesaisti karā no 1965.gada līdz 1973.gadam. Darbā tiek apskatīta latviešu sabiedriskā darbība, ideoloģiskā nostāja, militārā darbība, latviešu preses salīdzinājums ar citu rietumnieku preses tendencēm.

Annotation

The title of the bachelor's work is "Coverage of the Vietnam War in the Latvian press in exile (1965-1973)." The aim of the work is to get an idea of the impact of the Vietnam War on Latvians in exile, who played an important role in preserving the idea of Latvia's independence and maintaining Latvian culture and language during the occupation of Latvia by the Soviet Union (1945-1991). One of the ways to study the life and work of Latvians in exile in more detail is to study the press written by them, which can serve as a mirror of the ideas, views and works of Latvians in exile. However, as the press material is very rich, a specific topic was chosen to study. In this work, it is the Vietnam War, one of the most striking and influential Cold War conflicts, specifically looking at the US involvement in the war from 1965 to 1973. The work examines the Latvian public activity, ideological position, military activity, comparison of the Latvian press with the tendencies of other Western press.

Satura rādītājs

Ievads	5
Avotu un literatūras apskats.....	9
1.nodaļa. Vjetnamas karš Rietumu presē.....	15
2.nodaļa. Trimdas latviešu organizēšanās un preses vēsture	18
3.nodaļa. Trimdas latviešu nostāja pret Vjetnamas karu	24
4.nodaļa. Trimdas latviešu nostāja pret pretkara aktīvistiem.....	33
5.nodaļa. Trimdas latviešu sabiedriskā darbība Vjetnamas kara ietvarā	40
6.nodaļa. Trimdas latviešu dalība Vjetnamas karā.	47
Secinājumi.....	58
Izmantoto avotu un literatūras saraksts.....	59

Ievads

Bakalaura darba tēmas nosaukums ir “Vjetnamas kara atspoguļojums trimdas latviešu presē (1965-1973)”. Šī tēma tika izvēlēta, pamatojoties uz pastiprinātu interesi par Amerikas Savienoto Valstu politiku un sabiedrību Aukstā kara laikā. Šo interesi apvienojot ar aktualitāti pētīt pēckara trimdas latviešus, tēma par Vjetnamas kara sasaisti ar trimdas latviešiem, izrādījās kā viens no interesantākajiem iespējamajiem tematiem bakalaura darbam.

Pēc Otrā pasaules kara ievērojams skaits baltiešu devās bēgļu gaitās uz Rietumeiropu. Pēc 1950.gada viņi masveidā izceļoja ārpus kontinenta un apmetās ASV, Austrālijā, Kanādā un citur. Liela daļa no šiem emigrantiem bija inteligēnti cilvēki, kuri pirmskara Latvijā dzīvoja labklājībā un veidoja valsts eliti. Līdz ar to viņu izceļošanas mērķis nebija darba un labākas dzīves meklējums, bet gan bēgšana no padomju režīma un tā izraisītajām represijām. Dzīvojot trimdā, lielākā latviešu emigrantu daļa par savu uzdevumu uzskatīja uzturēt latvietību, tāpēc trimdinieki organizējās, veidojot biedrības, pasākumus, preses izdevumus, nometnes. Arī sadzīvē liela daļa latviešu centās maksimāli palīdzēt citiem latviešiem, runāt latviešu valodā un mācīt to saviem bērniem. Taču aiz šīs praktiskās puses bija arī otrs faktors, kas vienoja trimdas latviešus- alkas pēc savas izcelsmes valsts, naida pret Padomju Savienību un tās ieviesto režīmu Latvijā, kā arī vēlme ietekmēt Latvijas neatkarības jautājumu starptautiskajā telpā. Īpaša uzmanība trimdinieku ideoloģijas un sadzīves pētījumos, jāpievērš preses izdevumiem, kuros atspoguļoti principā visi jautājumi, kas skar trimdas latviešus. Preses izdevumos plaši atspoguļots arī Vjetnamas karš, kas tiek uzskatīts par vienu no postošākajiem Aukstā kara konfliktiem. Šī Rietumu pasaules un komunistu konfrontācija un tās atspoguļojums trimdinieku presē, spēj labāk atspoguļot trimdas latviešu ideoloģisko nostāju un sabiedriskās darbības centienus.^{1 2}

¹ ANDREJS PLAKANS. Latviešu trimda pēc Otrā pasaules kara. Latvijas nacionālā enciklopēdija. Rīga 2020.

² ANITA TĒRAUDA. Latviešu trimdas loma Latvijas neatkarības idejas uzturēšanā. Apvienotā Pasaules latviešu zinātnieku III un Letonikas IV kongresa sekcijas materiāli. Amerikas latviešu devums Latvijas brīvības centieniem (1951-1991). Rīga 2011.

Vjetnamas karš bija ilgs konflikts, par kura iemeslu visbiežāk literatūrā tiek uzskatīta Vjetnamas ziemeļu komunistiskās valdības agresija pret Vjetnamas dienvidiem, un karš ar tās galveno sabiedroto - ASV. Konflikta pastiprināja notiekošais aukstais karš starp ASV un Padomju Savienību. Vjetnamieši, Dienvidaustrumāzijas tauta Indoķīnas pussalas austrumu malā, kopš 19. gadsimta bija pakļauta franču koloniālajai pārvaldei. Otrā pasaules kara laikā (Indoķīnas okupācija 1940-1945) Japānas spēki iebruka Vjetnamā. Lai cīnītos gan pret japāņu okupantiem, gan pret Francijas koloniālo administrāciju, politiskais līderis Hošimins (1890-1969) - Ķīnas un padomju komunisma iedvesmots - izveidoja Vjetnamas Neatkarības kustību. Pēc 1945. gada sakāves Otrajā pasaules karā Japāna izveda savus spēkus no Vjetnamas, atstājot kontroli Francijā izglītību ieguvušajam imperatoram Bao Dai. Redzot iespēju sagrābt kontroli, Hošimina Vjetnamas Neatkarības kustības spēki nekavējoties pieauga, pārņemot Vjetnamas ziemeļu pilsētu Hanoju un pasludinot Vjetnamas Demokrātisko Republiku, jeb sauktu arī par Ziemeļvjetnamu, ar Hošimīnu kā prezidentu. Cenšoties atgūt kontroli pār šo reģionu, Francija atbalstīja imperatoru Bao un 1949. gada jūlijā izveidoja Vjetnamas Republiku, kuras galvaspilsēta bija Saigonas pilsēta. Abas puses vēlējās vienu un to pašu: vienotu Vjetnamu. Bet, kamēr Hošimins un viņa atbalstītāji vēlējās, lai valsts būtu veidota pēc citu komunistisko valstu parauga, tikmēr Bao un daudzi citi vēlējās Vjetnamu, kurai būtu ciešas ekonomiskās un kultūras saites ar Rietumiem. Pēc tam, kad Hošimina komunistu spēki pārņēma varu ziemeļos, bruņots konflikts starp ziemeļu un dienvidu armijām turpinājās līdz Vjetnamas ziemeļu izšķirošajai uzvarai Djenbenfu kaujā 1954. gada maijā. Francijas zaudējums kaujā izbeidza gandrīz gadsimtu ilgo Francijas koloniālā režīma laiku Indoķīnā. 1954. gada jūlijā Ženēvas konferencē parakstītajā līgumā Vjetnama tika sadalīta pa platumu, kas pazīstams kā 17. paralēle (17 grādi ziemeļu plātuma), ziemeļdaļu kontrolējot Hošimina valdībai, bet dienvidos – imperatora Bao valdībai.³

1955. gadā izteikti antikomunistiskais politiķis Ngo Diņ Djems pārņēma varu no Bao, lai kļūtu par Vjetnamas Republikas jeb Dienvidvjetnamas valdības prezidentu. Amerikas Savienotās Valstis bija apņēmušās stingri atbalstīt Djemu un Dienvidvjetnamu, diplomātiski un materiāli atbalstot Djema režīmu, kā arī apmācot Dienvidvjetnamas bruņotos spēkus. Djema valdības kontrolētie drošības spēki asi vērsās pret visiem Ziemeļvjetnamas iespējamajiem atbalstītājiem Dienvidvjetnamā, arestējot aptuveni 100 000 cilvēku, no kuriem daudzi tika nežēlīgi spīdzināti

³ WILLIAM TURLEY. The Second Indochina War. A Concise Political and Military History. New York 2009. 13.-18.lpp.

un nogalināti. 1960. gada decembrī Djema autoritārā režīma daudzie pretinieki Vjetnamas dienvidos - gan komunisti, gan citi Djema valdības oponenti - izveidoja Nacionālo atbrīvošanas fronti, sauktu arī par Vjetkongu, lai organizētu pretestību režīmam. Lai gan Vjetkongs apgalvoja, ka ir autonoma kustība un lielākā daļa tās locekļu nav komunisti, ASV un Djema valdība pieņēma, ka šī kustība ir Ziemeļvjetnamas režīma marionete. Saskaņā ar tā saucamo “domino teoriju”, vienas Dienvidaustrumāzijas valsts nonākšanai komunistu pakļautībā, sekotu citas valstis. Tāpēc 1961. gadā ASV prezidenta Džona Kenedija valdība nolēma veidot amerikāņu militāro un ekonomisko palīdzību, lai palīdzētu Djema režīmam pārvarēt Vietkonga draudus. Kenedijs palielināja ASV palīdzību, lai gan vēl nepieļāva plašu militāru iejaukšanos; līdz 1962. gadam ASV militārā klātbūtne Vjetnamas dienvidos bija sasniegusi aptuveni 9000 karavīru. 1963. gada novembrī Djems tika gāzts un nogalināts, viņa vietu pārņēma brālis Ngo Diņ Nhu.⁴

Sekojošā politiskā nestabilitāte Dienvidvjetnamā pārliecināja ASV prezidentu L. Džonsonu un aizsardzības sekretāru Robertu Maknamaru palielināt ASV militāro un ekonomisko atbalstu cīņā pret Vjetkongu. Pēc tam, kad 1964. gada augustā Ziemeļvjetnamas torpēdu laivas uzbruka diviem ASV iznīcinātājiem Tonkinas līcī, ASV Kongress pieņēma Tonkinas līča rezolūciju, kas Džonsona kabinetam piešķīra plašas pilnvaras kara turpmākajā veidošanā. 1965. gada martā Džonsons pieņēma lēmumu nosūtīt plašu ASV karaspēka daļu uz Vjetnamu, līdz jūnijam Vjetnamā bija izvietoti 82 000 karavīru, un armijas virsnieki līdz 1965. gada beigām pieprasīja vēl 175 000 karavīru, lai atbalstītu grūtībās nonākušo Dienvidvjetnamas armiju. Neskatoties uz dažu viņa padomnieku bažām par šo eskalāciju, Džonsons atļāva nekavējoties nosūtīt 100 000 karavīrus 1965. gada jūlija beigās un vēl 100 000 karavīrus 1966. gadā. Arī Dienvidkoreja, Taizeme, Austrālija un Jaunzēlande apņēmas nosūtīt savu karaspēku karot uz Vjetnamu, kaut arī daudz mazākā mērogā. Līdz 1967. gada novembrim amerikāņu karavīru skaits Vjetnamā sasniedza 500 000. Daudzie upuri un neveiksmīgās ofensīvas noveda pie ļoti plašām pretkara demonstrācijām, kas iedragāja Džonsona prezidentūras (1963-1969) popularitāti. Prezidents R. Nīksons savas prezidentūras laikā (1969-1974) bija apņēmis panākt miera līguma izveidi starp abām karojošajām pusēm un uzsāka jaunu Vjetnamas kara taktiku ātrākai konflikta atrisināšanai, kas sevī ietvēra ASV karaspēka izvešanu, gaisa un artilērijas bombardēšanas palielināšanu, dienvidvjetnamiešu militāro apmācību un apgādi ar ieročiem. 1973. gada janvārī Amerikas

⁴ WILLIAM TURLEY. The Second Indochina War. A Concise Political and Military History. New York 2009. 26.-33.lpp.

Savienotās Valstis un Ziemeļvjetnama, pēc vairāku neveiksmīgu sarunu ēras, beidzot noslēdza Parīzes miera līgumu, izbeidzot abu valstu atklāto karadarbību. Karš starp Ziemeļvjetnamu un Dienvidvjetnamu turpinājās līdz 1975. gada 30. aprīlim, kad Ziemeļvjetnamas spēki ieņēma Saigonas pilsētu, tādā veidā padzenot Dienvidvjetnamas valdību, lai abas Vjetnamas apvienotu vienā komunistiskā valstī.⁵

Bakalaura darba mērķis ir iegūt priekšstatu par Vjetnamas kara ietekmi uz trimdas latviešiem. Lai to izdarītu, tika izvirzīti šādi uzdevumi: 1) apkopot un analizēt trimdas latviešu laikrakstu rakstus, kuros pieminēts Vjetnamas karš; 2) apkopot un analizēt literatūru par latviešu preses izdevumiem un to ideoloģisko nostāju trimdā; 3) apkopot literatūru par latviešu iesaisti Vjetnamas karā un papildināt to ar informāciju preses izdevumos.

⁵ WILLIAM TURLEY. The Second Indochina War. A Concise Political and Military History. New York 2009. 162.-172.lpp.

Avotu un literatūras apskats

Avotu apskats. Kā darba avots tika izmantoti pieci trimdas latviešu laikraksti. Pamatā publikācijas atzīst, ka vislabākais latviešu laikraksts trimdā ir bijis ASV izdotsis "Laiks". Šajā laikrakstā ir daudz informācijas, kas mijas ar tematu dažādību. Tas padara "Laiku" par pilnvērtīgāko un interesantāko latviešu avīzi trimdā. Tiek atzīts, ka izkārtojuma un noformējuma ziņā tas bijis augstvērtīgāks nekā visi citi latviešu izdevumi, turklāt "Laiku" finansēja latviešu sabiedriskās organizācijas tā, ka tajā varēja strādāt cilvēki ar profesionālām iemaņām. "Laiks" varēja atļauties maksāt algas nelielai grupīnai profesionālu žurnālistu, taču tas to arī padarīja par pieprasītāko trimdas laikrakstu. Šis apstāklis ienesa avīzei arī salīdzinoši labu peļņu. Pārējos laikrakstos galvenokārt strādāja amatieri, kas bieži to darīja aiz brīvas gribas, bez atalgojuma. "Laiks" iznāca divas reizes nedēļā, kamēr pārējie no šiem pieciem laikrakstiem tika izdoti reizi nedēļā.

Darbā aplūkto laikrakstu izdevēji, redaktori un izdošanas gadi (dati atbilst pētāmajam vēstures periodam, no 1965.gada līdz 1973.gadam:

- "Laiks"- izdod kopš 1949.gada ASV, Ņujorkā, divas reizes nedēļā, redaktors- A. Strautmanis, izdevējs- "Grāmatu Draugs"
- "Austrālijas Latvietis"- izdod kopš 1949.gada Austrālijā, vienu reizi nedēļā, redaktors un izdevējs- E. Dēliņš
- "Latvija Amerikā"- izdod kopš 1951.gada Toronto, Kanāda, vienu reizi nedēļā, redaktori- A. Kundrats un A. Ķegumnieks, izdevējs- "Daugavas Vanagi"
- "Latvija"- izdeva no 1946.gada līdz 1986.gadam Vācijas Federatīvajā Republikā, vienu reizi nedēļā, redaktore- E. Bernovska, izdevējs- Latviešu centrālā komiteja
- "Londonas Avīze"- izdeva no 1942.gada līdz 1986.gadam Lielbritānijā, Londonā, vienu reizi nedēļā, izdevējs – "Venta Press"

Laikrakstos tika ietverta ideoloģija, kas nebija pretrunā latviešu nacionālismam un trimdiniekiem raksturīgajam konservatīvismam. Šāds konservatīvisms pastāvēja visos šajā darbā apskatītajos preses izdevumos. "Laiks" ir konservatīvas ievirzes, taču nenonāk līdz polēmikām (strīds, kas saistīts ar krasi atšķirīgu uzskatu nonākšanu pretrunā). "Latvija Amerikā" ir mazliet radikālāks, jo to finansē organizācija "Daugavas vanagi", līdz ar to avīze popularizē šīs organizācijas izteikti nacionālistiskos uzskatus un viedokļus. Vairāki trimdas laikrakstu izdevēju līdzgaitnieki pārmetuši laikrakstiem uzspiesto ideoloģiju, taču tā bija neliela sabiedrības daļa, kas nodarbojās ar žurnālistiku. Viņu pārmetumos ir patiesība, jo visos šajos laikrakstos ietverts ieturēts ideoloģiskais virziens, kas ir konservatīvisms un antikomunisms. Piemēram, opozīcijas viedokļi laikrakstos netika publicēti, Padomju Latvija nekad netika attēlota pozitīvi, jo netika runāts arī par trimdas latviešiem labi zināmajiem LPSR kultūras sanieguniem, izņemot sportu. Vēl jāpiemin tā saucamās lasītāju vēstules, kas arī tika izmantotas šajā darbā kā vēstures avots. Šīs vēstules rakstīja dažādi cilvēki, bet tie visi, protams, bija trimdas latvieši. Literatūrā minēts, ka pretrunīgi vērtējamās vēstules netika publicētas, taču daudzās publicētajās, rakstītāji diezgan uzbrūkoši vērsās pret tiem cilvēkiem, kuri kautkāda veidā ir opozīcijā ar viņu pieņemto ideoloģiju, respektīvi, to pašu, kas valdīja arī avīzes rakstos.^{6 7}

Pamatā visvairāk informācijas pētniecības laikā tika ievākta no "Laiks" un "Austrālijas latvietis". Vismazāk informācijas izdevās iegūt no Eiropas laikrakstiem- "Latvija" un "Londonas avīze". Pēdējais minētais laikraksts sniedz daudz rakstu, kuros būtu pieminēts Vjetnamas karš, taču tie ir ļoti neitrāla, informatīva rakstura, kur neparādās nekāds politiskais noskaņojums. Rietumvācijās izdotajā laikrakstā "Latvija" toties astoņos kara gados Vjetnamas kara tēma aplūkota tikai kādas desmit reizes, līdz ar to iegūstamā informācija no šī izdevuma ir niecīga. Pārsvārā visos pieminētajos laikrakstos dominē vispārīga informācija par notikumiem Vjetnamā, proti, par kara gaitu un valdības pieņemtajiem lēmumiem. Šī daļa darbā nav iztirzāta, jo neatšķiras no citiem Rietumu preses izdevumiem. Darbā aplūkota informācija, kas iegūstama tikai no latviešu trimdas laikrakstiem, un kas varētu sniegt vērtīgu informāciju par trimdas latviešiem. Šī informācija sevī ietver: 1) trimdas latviešu politisko un sabiedrisko darbību saistībā ar Vjetnamas karu, 2) trimdas latviešos valdošo ideoloģiju un viedokļus par Vjetnamas karu un starptautisko situāciju, 3) trimdas latviešu militāro darbību Vjetnamas karā. Laikraksti ir

⁶ TĀLIVALDIS ĶIĶAUKA. Trimdas laikraksti. *Jaunā gaita*. 1981, nr.1, 24.-27.lpp.

⁷ AD. SPRŪDŽS. Jaunatne, politika un partijas. *Latvija*. 1952, jūlijs

viegli lasāmi, tie rakstīti mūsdienās lietotajā latviešu literārajā valodā, taču daži vārdi liecina, ka valoda vēl nebija tik pilnveidota kā tagad, īpaši to attiecinot uz svešvārdiem un starptautiskiem īpašvārdiem. Piemēram, ASV politiķis Reigans tiek rakstīts kā Rēgans, Kanādas premjers Trudo kā Trido, Vjetnamas vietā tiek lietota Vietnāma, Pekinas vietā Pekinga, toties netiek lietots vārds žurnālisti, bet gan avīžnieki.

Literatūras apskats. Lai papildinātu un pamatotu informāciju, kas tika iegūta presē, tika izvēlēta dažāda literatūra. Pirmkārt, tie bija līdzgaitnieku darbi, apraksti par pašu presi un presē valdošo ideoloģiju. Piemēram, īpaši noderēja Tālivalža Ķiķaukas raksts par trimdas izdevumiem žurnālā "Jaunā Gaita" 1981.gadā. Tālivaldis Ķiķauka bija latviešu mākslinieks un rakstnieks, kurš kopš 1949.gada dzīvoja Kanādā. Trimdas latviešu rakstnieki publicējās trimdas izdotajā žurnālā "Jaunā Gaita", kas informēja par kultūras aktualitātēm, iepazīstināja ar latviešu literātu darbiem. Ķiķauka publikācija kritiski analizē trimdas presi, tāpēc šo informāciju bija vērtīgi izmantot.

Tika izmantota arī literatūra par trimdas latviešiem, viņu darbību organizācijās, politisko darbību un ideoloģiju, kā arī latviešu karavīriem Vjetnamā. Šie visi bija latviešu publicistu un vēsturnieku darbi. Daudz informācijas izdevās iegūt no trimdas vēsturnieka Andreja Plakana rakstiem par trimdas latviešu vēsturi un organizāciju, kas publicēti Latvijas Nacionālajā enciklopēdijā. Latvijas Universitātes vēsturnieka Aināra Lerha publikācijas par trimdas latviešu lomu starptautiskā nozīmē varēja salīdzināt ar avīzēs iegūto informāciju par latviešu sabiedrisko un politisko darbību. Uzziņai par trimdas latviešu organizācijām un politiskās darbības ietekmi un vēsturi palīdzēja arī iegūtā informācija no pētniecisko darbu apkopojuma "Latviešu trimdas loma Latvijas neatkarības idejas uzturēšanā. Apvienotā Pasaules latviešu zinātnieku III un Letonikas IV kongresa sekcijas materiāli." No šiem materiāliem varēja izmantot vairākus trimdas vēsturē padziļinātus vēsturnieku pētījumus, īpaši noderīgu informāciju sniedza Anitas Tēraudas pētījums "Amerikas latviešu devums Latvijas brīvības centieniem (1951-1991)".

Ārzemju literatūra tika izmantota uzziņai par mediju darbību un ietekmi Vjetnamas kara laikā. Šajā ziņā īpaši noderēja amerikāņu kara vēsturnieka, starptautisko attiecību pētnieka Ronalda Hārvija Spektora publikācijas, un daudz informācijas varēja iegūt no amerikāņu vēsturnieka Viljama M. Hemonda, kurš tieši daudz publikāciju veltījis konfliktiem Dienvidaustrumāzijā, tostarp Vjetnamā. Vēl tika izmantota literatūra arī par Vjetnamas karu, lai

informāciju varētu salīdzināt ar preses materiālu un būtu dziļāks ieskats attiecīgajā konfliktā, piemēram, noderēja Džona Gedisa grāmata "Aukstais karš", bet visvairāk tīri virspusēju ieskatu konflikta cēloņos un notikumu gaitā spēja dot Viljama Turlija grāmata "The Second Indochina War", kurā aprakstīta pilnīgi visa Indoķīnas konflikta vēsture no sākuma līdz beigām. Voltera Hiksona grāmata "The Vietnam Antiwar Movement" ir plašs pētījums par pretkara demonstrācijām un protestiem 1960.gados, kas šajā darbā palīdzēja sniegt informāciju par pretkara protestu cēloņiem un statistiku. No literatūras iegūtā informācija ir pārsvarā informatīva rakstura, kas kalpo literatūrā apkopotu faktu un vēstures notikumu skaidrojumu salīdzināšanai ar preses materiālu, kā arī iegūtā materiāla papildināšanai.

Tāpat tika izmantota arī tāda literatūra kā Kisindžera "Diplomātija" un Klintones "Dzīvā vēsture". Lai arī šīs grāmatas nav zinātniska rakstura literatūra, un līdz ar to ir salīdzinoši subjektīvu viedokļu atspoguļojums, tās tomēr darba gaitā sniedza lielisku ieskatu Rietumvalstīs notiekošajos procesos. No Henrija Kisindžera grāmata "Diplomātija", varēja iegūt vairāk informācijas par ASV diplomātiju pētāmajā vēstures periodā- gan par ASV diplomātiju pret PSRS attiecībā uz Baltijas valstīm, gan par diplomātiju pret Dienvidvjetnamu un Dienvidaustrumāziju kopumā. Henrijs Kisindžers bija ASV prezidenta padomnieks nacionālās drošības jautājumos Ričarda Niksona un Džeralda Forda prezidentūru laikā, viņš bija viens no tiem, kurš veidoja ASV ārpolitiku Vjetnamas kara beigu posmā 1970.tajos gados. Kisindžeram piemita nelokāma antikomunistiska stāja, viņš kā prezidenta padomdevējs pievērsa uzmanību arī Baltijas valstu jautājumam. "Diplomātija" ir kā diplomātijas teorijas un prakses apskats, kurā aplūkota diplomātijas māksla no 17.gadsimta Francijas līdz Aukstā kara noslēgumam. Grāmatā Kisindžers dod savu apskatu dažādos diplomātiskajos risinājumos, starp kuriem ir arī viņa paša taktika un personiskie principi. Konkrēti šim darbam noderēja viņa atmiņas par Aukstā kara gadiem, kad trimdas latvieši cerēja uz Saviento Valstu diplomātisko atbalstu. Šī darba kontekstā noderēja arī Kisindžera kā vēstures liecinieka skatījums uz Vjetnamas konfliktu un tā risināšanas gaitu.⁸ Labu ieskatu 20.gs. 60.gadu notikumos un jaunatnes dzīvē, viedokļos par karu Vjetnamā un dalību dažādās cilvēktiesību kustībās palīdzēja sniegt Hilarijas Klintones 2003.gadā izdotā autobiogrāfija "Living History". Hilarija Klintone ir viena no atpazīstamākajām ASV politiķēm: viņa bija 42. ASV prezidenta Bila Klintona sieva un

⁸ JĀNIS ŪDRIS. Pasaules redzējums par diplomātiju latviešu valodā. *Latvijas Vēstnesis*. 2001, 24.aprīlis

2016.gada ASV prezidenta vēlēšanu Demokrātu partijas kandidāte. Sešdesmitajos gados Hilarija Klintone (toreiz Hilarija Rodema) bija Veleslijas koledžas Masačūsetsā studente. Sākotnēji viņa bija republikāne, kas atbalstīja konservatīvo politiķi Beriju Goldvoteru 1964.gada vēlēšanās, taču Vjetnamas kara un citu apstākļu dēļ Klintone mainīja savus uzskatus uz liberāliem un 1968.gada vēlēšanās atbalstīja demokrātu Eiženu Makārtiju. Konkrēti šajā darbā nodēvēja viņas skatījums uz ASV notiekošajiem procesiem 1960.gadu otrajā pusē un 1970.gadu sākumā, tostarp arī protestiem pret Vjetnamas karu. Te radās iespēja salīdzināt viņas kā liberālas jaunietes nostāju ar konservatīvi domājošo trimdas latviešu nostāju, tādējādi izprotot abu ideoloģisko pušu pieredzi un argumentus.

1.nodaļa. Vjetnamas karš Rietumu presē

Aukstā kara laikā (1945-1991) Rietumvalstīs strauji pieauga mediju nozīme politiskās un sabiedriskās dzīves atspoguļošanā. Ja Austrumu bloka valstīs žurnālisti tika pakļauti cenzūrai, un presē daudz kas tika vai nu noklusēts, vai nu sagrozīts, tostarp Padomju Latvijā, tad demokrātiskajās Rietumvalstīs žurnālisti aizvien vairāk atļāvās izteikt savus komentārus, nenoklusēt valdībai neizdevīgus faktus, kā arī kritizēt politiķus un pat veselas valdības rīcību. Līdzās preseī un radio, medijus papildināja arī televīzija.

Vjetnamas karš, kopš plašas amerikāņu iejaukšanās kara gaitā 1965.gadā līdz amerikāņu karaspēka izvešanai no Vjetnamas 1973.gadā, kļuva par īpaši "karstu" tematu medijos un diskusijās visās Rietumvalstīs, bet it sevišķi ASV. Ja 1964.gadā Vjetnamā atradās kādi divdesmit ārzemju žurnālisti, tad 1968.gadā, kara intensīvākajā periodā, Vjetnamā jau atradās 600 žurnālisti no gandrīz visām pasaules valstīm.⁹ Šis bija pirmais kara konflikts, kuru vienkāršā tauta atļāvās tik atklāti kritizēt. Ja Austrumu bloka valstīs Vjetnamas kara atspoguļojums galvenkārt izpaudās kā kara gaitas atstāsts, ko bagātīgi un nospiedoši papildināja komunistu ideoloģija un propaganda, tad tādās Rietumvalstīs kā ASV, mediji pastāvīgi informēja tautu par kara darbības gaitu, sekmēm, kritušajiem, apstākļiem utt., kā arī atspoguļoja valdības pieņemtos lēmumus, politiskās diskusijas, dažādus viedokļus par konfliktu Vjetnamā. ASV un citās Rietumvalstīs preses veidotājiem varēja būt dažāds ideoloģiskais virziens, tas bija vai nu vairāk liberālas ievirzes, kāds, piemēram, bija galvenais ASV laikraksts angļu valodā "The New York Times"¹⁰, vai arī vairāk konservatīvas ideoloģijas ievirzes, kādi bija gandrīz visi trimdas latviešu laikraksti.¹¹ Liela nozīme laikrakstu satura ideoloģijā bija finansējumam. Piemēram, kompānija *The New York Times* pieder ebreju izcelsmes ģimenei Šulcbergeriem, kuri tradicionāli atbalstīja

⁹ RONALD. H. SPECTOR. The Vietnam War and the media. Encyclopedia Britannica. New York 2016. Pieejams: <https://www.britannica.com/topic/The-Vietnam-War-and-the-media-2051426>

¹⁰ BATES, MILTON AND LAWRENCE LICHTY. Reporting Vietnam. New York 1998. 560-572.lpp.

¹¹ TĀLIVALDIS ĶIĶAUKA. Trimdas laikraksti. *Jaunā gaita*. 1981, nr.1. 24.-27.lpp.

demokrātus. Laikrakstam *The New York Times* bija un ir liberālu uzskatu iezīme, tajā tika publicēti daudzi Vjetnamas kara opozicionāru raksti, bet tajā pašā laikā bija daudz pozitīvu rakstu par civiltiesību pieņemšanu un jaunatnes kustībām. Var daļēji pieņemt, ka pēc apjoma lielākais laikraksts ASV ieturēja tādu pašu uzskatu virzienu, kādu popularizēja senators Roberts Kenedijs no Demokrātiņu partijas, kurš bija liberālis un pretkara aktīvistis, kā arī aizstāvēja ebreju intereses un daudz runāja par attiecībām ar Izraēlu, vai Ņujorkas štata gubernators, Republikāņu partijas liberālā spārna pārstāvis un Vjetnamas kara opozicionārs Nelsons Rokfellers. Par Kenediju un Rokfelleru laikrakstā bija daudz rakstu, pārsvarā ar pozitīvu nokrāsu, kamēr latviešu laikrakstos bija ļoti maz rakstu par abiem šiem politiķiem.¹² Protams, tādi lasītāju klāsta apjoma laikraksti kā “*The New York Times*” centās atspoguļot visus viedokļus, un to lasot, nevarēja just cenzētu vai pat mazliet uzspiestu ideoloģisko šablonu. Tikmēr latviešu laikraksti piekopa izteikti jūtamu konservatīvu ideoloģiju. Tas izskaidrojams ar to, ka latviešu laikrakstus finansēja trimdas latviešu organizācijas, kas pārstāvēja latviešu kopienas kodolu, un cik zināms no literatūras, trimdas latviešu vairākums uzticējās un balsoja par konservatīvāk noskaņotajiem republikāņiem.¹³

Mediji, protams, atstāja lielu iespaidu uz sabiedrības lielāko daļu, tas bija uzziņu avots gan tiem, kuri piedalījās demonstrācijās un vērsās pret ASV valdības rīcību, gan tiem, kuri vairāk vai mazāk atbalstīja ASV iesaisti Vjetnamas karā un neatzina demonstrācijas, kas 1960.gadu beigās jau bija kļuvušas par lielāko ASV problēmu aiz Vjetnamas. Plašsaziņas līdzekļu loma Vjetnamas karā ir kļuvusi par diskusiju objektu. Daudzi uzskata, ka medijiem piederēja liela loma ASV sakāvē. Mediju tendence uz negatīvām ziņām palīdzēja samazināt sabiedrības atbalstu iesaistei karā, toties medijos atspoguļotā informācija bija vērtīga ienaidniekam. Taču arvien vairāk vēsturnieku uzskata, ka medijiem nebija izšķirošā loma, tas bija tikai viens no daudziem iemesliem, kāpēc iesaiste karā zaudēja popularitāti sabiedrībā. Piemēram, līdz 1968.gadam, gandrīz visi ASV mediji atbalstīja iesaisti karā. Vissvarīgākais iemesls atbalsta zaudēšanai bija

¹² RONALD. H. SPECTOR. *The Vietnam War and the media*. Encyclopedia Britannica. New York 2016. Pieejams: <https://www.britannica.com/topic/The-Vietnam-War-and-the-media-2051426>

¹³ ANDREJS PLAKANS. *Latviešu trimda pēc Otrā pasaules kara*. Latvijas nacionālā enciklopēdija. Rīga 2020. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/4556-latvie%C5%A1u-trimda-p%C4%93c-Otr%C4%81-pasaules-kara>

lielais upuru skaits, kas sabiedrībai pakāpeniski sāka likties bezjēdzīgs. Jo amerikāņu karavīru bojāgājušo skaits pieauga, jo arī kritās sabiedrības atbalsts karam.¹⁴

Līdz 1968.gadam mediji pārsvarā paziņoja tikai oficiālo informāciju, lai sabiedrība zinātu visu par kara gaitu un valdības plāniem Vjetnamā. Situācija strauji mainījās 1968.gada februārī, kad laikraksta "CBS Evening News" redaktors Valters Kronkits paziņoja, ka Vjetnamas karš nonācis strupceļā. Kronkits tika uzskatīts par objektīvāko mediju reportieri ASV, tāpēc viņa izteikums būtiski mainīja mediju būtību. Kopš šī brīža mediji oficiālajai informācijai pievienoja arī savus komentārus un opozīcijas viedokļus. ASV prezidents Lindons Džonsons (1963-1969) izteicis, ka "zaudējis Kronkitu, viņš zaudējis pusi Amerikas". Tomēr vēsturnieki skaidro, ka tad, ja kara pēdējos gados ASV mediji būtu kļuvuši par kara opozīcijas vadītu ieroci, tad mediji būtu arī labvēlīgi attēlojuši pašu kara opozicionārus, taču tas tā gluži nebija, tāpēc tāds pieņēmums ir absurds. Tiek skaidrots, ka galvenais iemesls, kāpēc medijiem piešķir daļu no atbildības par sabiedrības pretkara noskaņojuma radīšanu, ir drīzāk tas, ka mediji pēc 1968.gada arvien vairāk atspoguļoja Vjetnamas iekšējās domstarpības un Ziemeļvjetnamas nodomus. Popularizētais fakts, ka arvien vairāk vjetnamiešu atbalsta komunistus, un Dienvidvjetnamas valdība zaudējusi uzticību tautai, lika iesaistei karā izskatīties aizvien bezjēdzīgākai.¹⁵

Secinājumi: Lai gan preses svarīgākais uzdevums bija informēt sabiedrību par Vjetnamā notiekošo karu, tā procesiem un ar to saistītajiem politiskajiem lēmumiem, tā daļēji arī veicināja sabiedrības ideoloģisko nostāju pret Vjetnamas kara jēgu. Vēsturnieki tomēr nepiekrīt, ka medijiem pieder galvenā loma opozīcijas veidošanā, kā to nereti apgalvo sabiedrība. Likumsakarību dēļ, prese neapšaubāmi bija ietekmējošs faktors sabiedriskās domas veidošanā, tikai trimdas latviešu preses nostāja atšķīrās no galvenajiem Rietumvalstu laikrakstiem ar savu konservatīvismu un izteikto antikomunismu.

¹⁴ RONALD. H. SPECTOR. The Vietnam War and the media. Encyclopedia Britannica. New York 2016. Pieejams: <https://www.britannica.com/topic/The-Vietnam-War-and-the-media-2051426>

¹⁵ WILLIAM M. HAMMOND. The Press in Vietnam as Agent of Defeat: A Critical Examination. Baltimore 1998. 312. lpp.

2.nodaļa. Trimdas latviešu organizāciju un preses vēsture

Līdz 1951. gadam lielākā daļa latviešu no bēgļu nometnēm pameta Eiropu. Sākot ar 1950.tajiem gadiem, latvieši visās savās mītnes zemēs sāka veidot plašu organizāciju tīklu, un vienlaikus attīstījās arī mediji- žurnāli un avīzes. Latviskās lasāmvielas trūkumu trimdinieki neizjuta, jo gan Eiropā, gan pāri okeānam darbojās arī latviešu grāmatu izdevniecības. Divas galvenās izdevniecības bija "Daugava" Stokholmā un "Grāmatu draugs" Ņujorkā. Jāatzīst, ka starp Eiropā un ārpus Eiropas dzīvošajiem latviešiem valdīja konkurence. Vismaz 50.tajos gados valdīja uzskats, ka Eiropa ir kultūras ziņā bagāta zeme, un šis apstāklis atstāj iespaidu arī uz latviešu izdotajiem darbiem Eiropā, jo tie esot augstvērtīgāki nekā ārpus Eiropas izdotie. Daudzi no Eiropas izbraukušie latvieši tiešām esot uzskatījuši, ka jaunās mītnes zemes kā ASV, Austrālija vai Kanāda, ir savā kultūrā "mežonīgākas". Eiropā dzīvojošie latvieši uzskatīja, ka ārpus Eiropas izdotie latviešu darbi vairāk iziet uz peļņu nekā kvalitāti. Tā iegājās jēdzieni- "eiropiskais" un "amerikāniskais". Taču šeit jāņem vērā kāds būtisks apstāklis- Eiropā dzīvot palika ievērojami mazāka daļa latviešu. Viņu neizbraukšanas iemesli bija dažādi, nereti viņi to nedarīja vecuma vai veselības stāvokļa dēļ. Tādējādi pēc latviešu izklīšanas pasaulē, Rietumvācijā palika dzīvot 14 tūkstoši latviešu, Lielbritānijā 18, bet Zviedrijā tikai 4 tūkstoši. Salīdzinājumam uz ASV devās 45 tūkstoši, Austrāliju 21, bet Kanādu 13 tūkstoši latviešu. Uz Dienvidameriku aizdevās salīdzinoši neliels skaits trimdinieku, ne vairāk par trijiem tūkstošiem. Jaunajās zemēs viņi bija nolīgti darbam, taču pēc aizbraucēju atmiņam, jaunā darbavieta un dzīvesvietas vide viņus neapmierināja. Liela daļa no atbraucējiem bija nolīgti darbam lauksaimniecībā, taču laukos palika ļoti maz latviešu, drīzumā viņi pārcēlās uz pilsētām, jo tas arī atbilda viņu sociālajai izceslmei, ņemot vērā to, ka lielākā daļa latviešu bēgļu bija rīdzinieki,

pilsētnieki, cilvēki ar augstāko izglītību. Tāpēc latvieši izklīda pa visu ASV, Kanādu, Austrāliju, līdz ar to veidojot plašu un sazarotu diasporu, ar savu kultūru un īpatnībām.^{16 17 18}

Jau dzīvojot Eiropā, trimdinieki saprata, ka izkļiedētība var nest negatīvas sekas latvietības uzturēšanai, tāpēc ir jāveic pašorganizācija. Jau 1945.gadā, bēgļu nometnē Beļģijā, tika nodibināta organizācija Daugavas Vanagi. To dibināja kā latviešu karagūstekņu un viņu ģimeņu apvienību, ar mērķi palīdzēt šiem cilvēkiem un viņus apvienot. Dibinātāji bija bijušie Latviešu leģiona pārstāvji, viņi uzturēja dzīvu ideju par Latvijas atbrīvošanu no padomju varas. Pēc bijušo karagūstekņu izceļošanas, organizācija apvienoja latviešus visā pasaulē, kļūstot par zināmāko trimdas latviešu organizāciju. 1951.gadā ASV tika nodibināta ALA jeb Amerikas Latviešu Apvienība ar mērķi apvienot visus ASV dzīvojošos latviešus. Tā kā ASV dzīvojošie latvieši apvienojās vismaz 150 dažādās organizācijās (biedrībās, baznīcās, skolās), tad šīs apvienības uzdevums bija centrāli organizēt un uzturēt visu šo organizāciju darbību. Apvienības izveidošanas iniciators bija Jūlijs Feldmanis, apvienībai bija ļoti liela nozīme, jo lielākā daļa trimdas latviešu dzīvoja tieši ASV. Pašorganizācijas lielākais panākums bija Vašingtonā 1956.gadā dibinātā Brīvās pasaules latviešu apvienība (kopš 1970.gada Pasaules brīvo latviešu apvienība) jeb PBLA. Šīs organizācijas mērķis bija visas pasaules brīvo latviešu organizācijas un rūpēties par visu trimdas latviešu kultūras saglabāšanu. Vēlāk tā aktīvi iesaistījās kontaktu uzturēšanā ar Latviju, aktīvi atbalstot Latvijas Tautas fronti un LNNK Trešās atmodas laikā. Pārējās lielās organizācijas bija kādas konkrētas valsts latviešu organizāciju apvienība, piemēram, Eiropas Latviešu apvienība, Latviešu nacionālā apvienība Kanādā, Latviešu apvienība Austrālijā un Jaunzēlandē, Dienvidamerikas un Karību latviešu apvienība.

Sākotnējais trimdinieku uzskats bija tāds, ka latviešiem labāk aktīvi neiesaistīties vietējā sabiedriskajā dzīvē un ieturēt zināmu distanci, lai tikai saglabātu savu nacionālo apziņu. Tādi uzskati tika atspoguļoti arī presē. Līdz 1960.gadu sākumam lielākā daļa latviešu pieņēma jauno zemju pavalstniecību. Trimdinieku pētījumi 1960.gadu sākumā atklāja, ka jaunā trimdinieku

¹⁶ ANDREJS PLAKANS. Latviešu trimda pēc Otrā pasaules kara. Latvijas nacionālā enciklopēdija. Rīga 2020. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/4556-latvie%C5%A1u-trimda-p%C4%93c-Otr%C4%81-pasaules-kara>

¹⁷ AD. SPRŪDŽS. Jaunatne, politika un partijas. *Latvija*. 1952, jūlijs.

¹⁸ ANITA TĒRAUDA. Latviešu trimdas loma Latvijas neatkarības idejas uzturēšanā. Apvienotā Pasaules latviešu zinātnieku III un Letonikas IV kongresa sekcijas materiāli. Amerikas latviešu devums Latvijas brīvības centieniem (1951-1991). Rīga 2011.

paaudze asimilējas jaunajā kultūrā, reizē spējot saglabāt latvietību. Rezultātā izveidojās trimdinieku dzīve divās kultūrās- jaunās mītnes zemes kultūrā un atstātās dzimtenes kultūrā. Tāpēc kopš 1960.gadiem latvieši aktīvi iesaistījās arī tajos procesos, kas skar gan visu ASV sabiedrību, gan starptautisko situāciju pasaulē, tostarp Vjetnamas karā. Tāpat kā jebkuru citu Rietumvalstu sabiedrības daļu, arī trimdā dzīvojošos latviešus ietekmēja un interesēja Vjetnamā notiekošais konflikts. Jāatzīst, gan ka, ne vienmēr asimilācija nāca par labu latvietības uzturēšanai, pētījumi skaidro, ka 1980.gados latvieši jau dalījās divās daļās- tādā, kura ģimenēs kopj latvietību un aktīvi iesaistās latviešu organizācijās, un tādā, kura tikai sevi sauc par latviešiem, bet patiesībā neiesaistās latviešu sabiedriskajā dzīvē un nemāca bērniem latviešu valodu, vai paši jau latviski runā vāji, taču tas bija neatgriezenisks un paredzams process.¹⁹

Ad. Sprūdžs laikrakstā "Latvija" 1952.gadā raksta, ka trimdas latviešiem, kuri ieradās no Latvijas Rietumeiropā, piemita zināms šovinizisms. Raksta autors to skaidro ar Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma gadiem (1934-1940), kad jaunatnē un lielākajā daļā pārējās sabiedrības tika ieaudzināts augstas pakāpes latviešu pašlepnums, kura negatīvā iezīme bija pārējo tautu un kultūru nepazīšana, tajā pašā laikā savu kultūru uzskatot par teju nevainojamu un vienu no pirmajām pasaulē. Šāds uzskatu kopums tika veidots visus autoritārā režīma gadus, kad to veicināja audzināšana skolās, jūsmīgās valstsvīru runas, dažādi svinīgie pasākumi. Taču ierodoties jaunajās mītnes zemēs, latviešu pašlepnums mazliet samazinājās. Viņi saprata, ka Latvija vēl nepavisam nevar sacensties ar Rietumeiropu ne kultūrā, ne mākslā, ne zinātnē. Pēckara trimdas latvieši nu varēja objektīvi un kritiski aplūkot savas tautas neseno vēsturi, saprotot, ka autoritārā režīma valsts formas un vērtību pareizība bijusi ilūzija. Tāpēc turpmākajos trimdas gados, latviešu kopiena ideoloģiski sadalījās- viena grupa, turpināja pieturēties spēcīgam latviešu nacionālismam, bet otra grupa atzina, ka aizgājušais režīms bijis pārāk idealizēts. Tieši no pirmās grupas pārsvarā arī nāca spēcīgais antikomunisms, kas gāja roku rokā ar latviešu nacionālismu un vēlmi atgūt savas zaudētās dzimtenes neatkarību. Taču šāda savstarpējo uzskatu konfrontācija bija raksturīga tieši vecajai trimdas paaudzei, kamēr jaunā trimdas paaudze, kura, iespējams, bija vēl dzimusi Latvijā, savu jaunību pavadīja jau trimdā un neizprata vecās paaudzes uzskatu strīdus. Viņi visbiežāk neidealizēja K.Ulmaņa valdīšanas gadus, bet gan lielāku

¹⁹ ANDREJS PLAKANS. Latviešu trimda pēc Otrā pasaules kara. Latvijas nacionālā enciklopēdija. Rīga 2020. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/4556-latvie%C5%A1u-trimda-p%C4%93c-Otr%C4%81-pasaules-kara>

uzsvaru lika uz iespējām kā cīnīties pret komunismu un nodrošināt latviešu vietu, atpazīstamību starptautiskajā telpā. No šīs paaudzes arī nāca latviešu jaunieši, kuri piedalījās Vjetnamas karā. Šīs paaudzes cilvēki arī labāk saprata demokrātisko valstu iekārtu, jo viņi bija tajā izauguši, un to pierāda tas, ka daudzi latviešu jaunieši trimdā kļuva ļoti aktīvi, tāpat arī daudzi latviešu studenti izvēlējās studēt politiskās zinātnes un diplomātiju rietumvalstu augstskolās.²⁰

Visām trimdas latviešu organizācijām bija divi mērķi- latvietības uzturēšana un Latvijas Valsts atbrīvošana. Mērķi tika īstenoti kultūras jomā un politiskās akcijās, bieži kopā ar citiem baltiešiem- lietuviešiem un igauņiem. Ļoti svarīgi ir tas, ka mērķu uzdevums bija panākt arī starptautisko uzmanību. Latvieši iegādājās īpašumus baznīcām un vasaras nometnēm, svinēja Dziesmu svētkus un 18.novembri, maksāja biedrībām biedru naudu, pirka latviešu gramatas un abonēja trimdas laikrakstus. Laikrakstiem bija ļoti liela nozīme latvietības uzturēšanā, jo tie sarūpēja milzīgu informācijas daudzumu latviešu valodā. Rakstiem līdzī, protams, nāca arī latviskā interpretācija, kas piešķir īpašu nozīmi šiem izdevumiem. Vēsturnieki uzskata, ka plašais kultūrvēstures materiāls, kas atrodams trimdas presē, ir neapšaubāmi nozīmīgs letonikā. Taču līdz šim nav vēl apgūta visa trimdas prese, piemēram, 2005.gadā pētnieki sūdzējās, ka trūkstot bibliogrāfiskā rādītāja, kas padara trimdas presi grūtāk pieejamu.²¹ Kā galvenie un apjomīgākie trimdas latviešu laikraksti minamas piecas avīzes: "Laiks" ASV un "Latvija Amerikā" Kanādā, "Austrālijas latvietis" Austrālijā, "Latvija" Vācijas Federatīvajā Republikā un "Londonas Avīze" Lielbritānijā.²² Šie laikraksti tad arī tika izmantoti šajā pētnieciskajā darbā, vairāk informācijas par to meklējama izmantoto avotu un literatūras apskatā.

Secinājumi: Trimdas latviešu preses darbība bija tikpat aktīva, cik trimdas latviešu sabiedriskā darbība kopumā. Pateicoties augstajam izglītības līmenim trimdas latviešu vidū, kā arī ļoti labajai spējai organizēt kopīgus pasākumus un biedrības, trimdas latviešu kopienā izveidojās vienota uzskatu un mērķu kopība, kuru atzina trimdas latviešu vairākums. Šos uzskatus tostarp, veidoja antikomunisms un iestāšanās par latvietības sargāšanu un uzturēšanu. Tādējādi, no vienas puses, prese atspoguļoja tikai trimdas latviešu vairākuma nostāju un uzskatus, jo to finansēja tās pašas latviešu trimdas organizācijas. No otras puses, prese tomēr

²⁰ AD. SPRŪDŽS. Jaunatne, politika un partijas. *Latvija*. 1952, jūlijs.

²¹ VELGA KINCE. Trimdas prese- bagāts un daudzpusīgs letonikas avots. *Latvijas Vēstnesis*. 2005, 8.novembris.

²² TĀLIVALDIS ĶIĶAUKA. Trimdas laikraksti. *Jaunā gaita*. 1981, nr.1. 24.-27.lpp.

atspoguļoja vairākuma viedokli; var piekrist arī tam, ka preses izdevumi daļēji centās ietekmēt trimdas latviešu nostāju.

3.nodaļa. Trimdas latviešu nostāja pret Vjetnamas karu

Katram trimdā dzīvojošajam latvietim droši vien bija savas domas par Vjetnamas karu. Lasot šos trimdas laikrakstus, paveras iespēja daļēji uzzināt šo nostāju, viedokli, priekšstatu par karu Vjetnamā, kā arī uzzināt, kā trimdas laikraksti šo karu pasniedza saviem lasītājiem. Ir vairākas vispārzināmas lietas, kas trimdas laikrakstos tiek pieminētas biežāk nekā citas, visbiežāk: PSRS atbalsts komunistiem visā pasaulē, liberālo aprindu ideja par koalīcijas valdību Dienvidvjetnamā, Ķīnas uzņemšana ANO.

Tātad, pirmkārt, rodas jautājums, vai latvieši atbalstīja vērienīgu iejaukšanos Vjetnamas karā un izteica atbalstu ASV prezidenta Lindona Džonsona lēmumiem? No laikrakstiem iespējams iegūt atbildi uz šo jautājumu, analizējot rakstus, kuros pieminēta šī problēma. Lindons Džonsons bija Demokrātu partijas pārstāvis, kurš zaudēja popularitāti 1960.gadu otrajā pusē savas īstenotās ārpolitikas dēļ. Viņu ASV inteliģence, vairākums studentu, liberālie politiķi un citas Rietumvalstis kritizēja par vērienīgo iejaukšanos Vjetnamas karā. Lindona Džonsona mērķis bija panākt miera sarunas, taču tās regulāri izgāzās. Šī situācija noveda pie plašām jauniešu demonstrācijām un protestiem pret valdību.²³ Trimdas laikrakstos šie demonstranti regulāri tika saukti par "komunistu līdzskrējējiem". Lai izteiktu atbalstu ASV politikai Vjetnamā, kāda kanādiešu inicatoru grupa *The Action Committee for Freedom and Democracy*, rīkoja atbalsta mītiņu 1965.gada maijā pie ASV konsulāta Toronto. Šajā mītiņā piedalījās arī 200 latvieši no Hamiltonas un Toronto. Uz plakātiem bija uzrakstīts sauklis "mēs atbalstām Lindona Džonsona politiku Vjetnamā". Manifestācijā ar runu uzstājās kāds latvietis O. Perro, kurš cildināja amerikāņu karavīrus un ASV valdību, jo tā izvēršot cīņu pret komunismu visā pasaulē. Viņš izteica, ka bažām, ka ASV varētu novērsties no jautājuma par Baltijas valstu neatkarību, nav nekāda pamata. Šajā laikā Toronto arī ukraiņi rīkojuši līdzīgu demonstrāciju.²⁴ Toties laikrakstā "Laiks" jau 1965.gadā bija skaidri pateikts, ka L. Džonsons nav paklausījis "kreisajām aprindām", ar to domājot Džonsona kritiķus Demokrātu partijā, un ir sapratis komunisma

²³ MARK KURLANSKY. 1968. New York 2005. 250,-260.lpp.

²⁴ Latvieši pasaulē. *Austrālijas Latvietis*. 1965, 4.jūnijs.

draudus. "Austrālijas latvietis" rakstīja: "ASV prezidenta Lindona Džonsona noteiktā rīcība pilsoņu karā Dominikāņu republikā nozīmē, ka viņa amata laikā Amerikas kontinentā otras Kubas nebūs, un prezidents tāpēc ieies vēsturē kā drosmīgs cīnītājs pret komunismu."²⁵ Tātad tāds apmēram izklausījās trimdas latviešu preses komentārs par amerikāņu iejaukšanos nemieros Dominikānā (1965). Jāsecina, ka latvieši atbalstīja valstvērus un politiķus, kuri pauda skaidru nostāju un rīcību pret komunismu visā pasaulē, vai tas būtu Dominikānā, vai Vjetnamā, un Lindons Džonsons, acīmredzot, izpelnījās latviešu cieņu šajā ziņā.

Turpmākajos kara gados laikrakstos izteikta uzticība Džonsona valdībai, atbalstīti valdības lēmumi, citēti prezidenti- Džonsons, Eizenhauers, Trumens- kuri atbalstīja ASV iejaukšanos Vjetnamas karā. Īpaši izcelti izvilcumi no runām, kuros pieminēti komunistu agresijas draudi un ASV cīņa par demokrātiju. Tā kā latviešiem bija svarīgi starptautiskie lēmumi, tika uzsvērts, kuras valstis atbalsta Ziemeļvjetnamas bombardēšanu, kuras nē. Tas, piemēram, sasauca arī ar Latvijas okupācijas neatzīšanu. Bija labi zināms, ka visstingrāko nostāju Latvijas okupācijas neatzīšanā piekopj ASV, Kanāda, Austrālija, Francija, VFR, taču Lielbritānija un Zviedrija piekopa mērenāku politiku attiecībā pret šo jautājumu.²⁶ Interesanti, ka trimdas laikrakstos bieži apzīmējot amerikāņu karaspēku Vjetnamā, lietots jēdziens "mūsu spēki", kas pierāda, ka latvieši jau bija diezgan labi integrējušies vietējā vidē, un tas pierāda arī tādu kā latviešu kopienas vienotību ar ASV iejaukšanos Vjetnamas karā.

Runājot par bieži pieminētajiem (pretkara aktīvistu vidū) amerikāņu karavīru noziegumiem Vjetnamā²⁷, atrasts viens raksts laikrakstā "Latvija Amerikā", kurā iesūtījis vēstuli kāds lasītājs Jānis Šķirmants. Viņš rakstīja par leitnantu Viljamu Kelliju, kuru 1971.gadā apsūdzēja 22 Vjetnamas iedzīvotāju noslaktēšanā. Vjetnamas Mai Lai ciemata slaktiņš nodēvēts par slavenāko un briesmīgāko amerikāņu armijas noziegumu Vjetnamas kara laikā. Slaktiņu pret gandrīz 500 neaizsargātiem vjetnamiešu civiliedzīvotājiem paveica vairākas amerikāņu vienības 1968.gada 16.martā. Šajā slaktiņā tika arī izvarotas sievietes un nogalināti mazi bērni; dati par upuru skaitu gan krietni atšķiras: vislielāko skaitli - 500 - sabiedrībai pasniedza Vjetnamas valdība,

²⁵ Kas-Kad-Kur. *Austrālijas Latvietis*. 1965, 28.maijs

²⁶ AINĀRS LERHIS. Latvijas neatkarības ideja starptautiskajā politikā. Okupācijas vēsture. Rīga 2021. Pieejams: <http://okupacijasmuzejs.lv/lv/latvijas-okupācijas-vesture/1-padomju-okupacija/latvijas-neatkarības-ideja-starptautiskajā-politikā-19401991>

²⁷ MARK KURLANSKY. 1968. New York 2005. 250,-260.lpp.

vismazāko- 347- ASV armija. Katrā ziņā šis slaktiņš tika atklāts, sabiedrība par to uzzināja 1969.gada novembrī. Pēc šī notikuma vēl plašākā mērā pieauga pretkara demonstrācijas, kas oponenta valdībai ar konflikta risināšanas zemo morāli un bezjēdzību. Par šo noziegumu apsūdzēja 26 karavīrus, taču tiesas priekšā nonāca tikai leitnants Kellijs. Viņš centās attaisnoties ar to, ka armijas kapteinis viņam devis rīkojumu neutralizēt visus ciemata iedzīvotājus, jo viņi visi esot vjetkongieši. Kellijam Augstākā tiesa vēlējās piespriest mūža ieslodzījumu, tomēr spriedums ar prezidenta Ričarda Niksona lēmumu tika mainīts pēc trim dienām, un tā vietā viņš izcietā trīs ar pusi gadus mājās arestā. Iemesls Niksona lēmumam bija apuveni 5000 amerikāņu telegrammas, kas tika nosūtītas prezidentam ar lūgumu attaisnot Kelliju. ASV Apelācijas tiesa iesniedza Augstākajai tiesai jaunu tiesvedību, taču tā to atcēla.²⁸ Šķirmants raksta, ka ne velti uz prezidenta administrāciju tiek sūtītas tūkstošiem vēstuļu, kas iestājas par Kellija attaisnošanu, un uzdevis jautājumu, “vai Kellijs ir vainīgs, ja apšaujot ienaidnieku, tur nejauši pagādījušies civilie?”²⁹ Jāatceras, ka vēstuļu sūtītāji nenorādīja neko citu, kā tikai savu vārdu un dzīvesvietu, tātad teorētiski viņi varēja piederēt arī pie tās cilvēku kategorijas, kas ar Vjetnamas karu nebija tuvu saistīti, bet tikai izteica savas domas, kas tātad, ir ļoti subjektīvas. Taču tas sniedz vismaz daļēju ieskatu tajā, ko domāja un izprata trimdas latviešu kopiena. Rakstnieks Anšlavs Eglītis 1972.gadā presē rakstot recenziju par filmu “Nolaupītie” (“Skyjacked”), minējis, ka MGM studija, kas uzņēmusi filmu, sižetam izvēlējusies Deivida Kūpera grāmatu, kurā laupītājs ir Vjetnamas kara veterāns. Eglītis uzskata, ka tā bijusi kārtējā reize, kad Holivudas filmās Vjetnamas kara dalībnieki tiek attēloti kā “briesmoņi vai ērmi”.³⁰

Izlasot rakstus, jāsecina, ka latviešu attieksme pret iesaisti karā Vjetnamā, ir bijusi pozitīva. Tātad visos šajos rakstos dominē atbalsts esošai valdībai un izteikts antikomunisms. Šāda nostāja presē vērojama visu laiku no 1965.gada līdz 1973.gadam. Vjetnamas konflikts presē tika atbalstīts un pamatots ar cīņu pret komunismu. “Austrālijas latvietis” 1966.gada 11.novembrī aicināja pie svārku atloka piespraust sarkano Flandrijas magoni, kas simbolizē Pirmajā un Otrajā pasaules karā kritušos austrāliešu karavīrus, salīdzinot viņu cīņu ar latviešu cīņām par brīvību, kas tiek godinātas Lāčplēša dienā, 11.novembrī. Citējot rakstu: “Brīvība prasa upurus- šis

²⁸ KENDRICK OLIVER. *The My Lai massacre in American history and memory*. New York 2006. 43.-44.lpp.

²⁹ Lasītāju vēstules. *Latvija Amerikā*. 1971, 17.aprīlis.

³⁰ Rakstnieki nesauž. *Austrālijas Latvietis*. 1972, 7.jūlijs.

nemodernais sauklis pārlido pasauli 11.novembra atceres dienā.”³¹ Tālāk rakstā pieminēta arī Vjetnama, sasaistot latviešu cīņu par brīvību ar dienvidvjetnamiešu cīņu par brīvību. Līdz ar to domājams, ka liela daļa trimdas latviešu vilka paralēles ar Latviju gan Pirmajā, gan Otrajā pasaules karā. Ar to bija iespējams pamatot, ka komunisti nes postu tautām, kas cīnās par brīvību, toties pati cīņa par brīvību nes upurus. Tas atšķīra lielu daļu rietumnieku no latviešiem, jo vairākums Rietumvalstīs dzīvojošo, nebija saskārušies ar komunismu un cīņu par savas valsts neatkarību.³² Īpaši jūtams, ka latvieši uzsver, ka viņi jau zina, ko nozīmē komunistu nākšana pie varas. Kādā ‘‘Latvija Amerikā’’ rakstā apstrīdēts un kritizēts kāds profesors Valds, kurš kritizējis ASV valdības nostāju Vjetnamā. Citējot: ‘‘Amerikāņu sabiedriskā doma lēnām sāk saskatīt to, ka mieru Vjetnamā pērkot par katru cenu, tiktu uzlieta jauna eļļa komunistu agresijas nākošajiem plāniem, un rastos priekšnoteikums vēl lielākiem militāriem konfliktiem.’’³³ Tas nozīmē, ka latvieši iespējams tieši vēlējušies, lai beidzot arī ASV sabiedrība saprastu, ka komunisma draudi ir bīstami, bet pats komunisms slikts. Rakstā arī uzsvērts, ka ‘‘Hošimins jau savā valdīšanas pirmajā gadā noslepkavojis 50 000 Ziemeļvjetnamas pilsoņu un uz koncentrācijas nometnēm aizsūtījis 100 000 citu aizdomās turētu politisko pretinieku’’, tādējādi uzsverot, ka jebkurš komunistu režīms ir agresīvs un represīvs, un tas ir attaisnojums, lai cīnītos Vjetnamā.

Laikrakstus viennozīmīgi caustrāvo negatīva attieksme ne tikai pret Padomju Savienību, bet vispār komunistiem kā tādiem, gan Ķīnu, gan Ziemeļvjetnamu u.c. Piemēram, kādā 1968.gada ‘‘Laiks’’ rakstā zem virsraksta ‘‘Āzija izvirzās Eiropas vietā’’, attēlota kāda bilde ar komunistiskās Ķīnas karavīru Vjetnamā, un zem bildes manāmi nievājošs teikums- ‘‘Tipisks Mao sarkanais gwards, 16 gadus vecais Jangčutungš, kas izteicies, ka būtu laimīgs, ja to sūtītu karā uz Vjetnamu’’. Antikomunisms spēcīgi jūtams arī lasītāju vēstulēs. Alberts Kalniņš no Toronto ‘‘Latvija Amerikā’’ 1970.gada 18.novembrī raksta, ka komunisms ir kā briesmonis vai sarkans pūķis ar daudzām galvām, un ir vajadzīgs zobens, lai šīs galvas nocirstu. Acīmredzot, tā konkrētais latvietis vizualizējis cīņu pret komunisma izplatību pasaulē. Īpaša vēršanās latviešu trimdas laikrakstos novērojama arī pret piedāvājumu veidot koalīcijas valdību Dienvidvjetnamā, kurā tiktu ietverti arī komunisti. Šāds kompromiss latviešu skatījumā nozīmētu padošanos komunistiem-‘‘kā nopērtiem kucēniem ar ievilkto asti kāpt kādas Vjetnamas ostas kuģī un pār tā

³¹ Diena, kas atgādina, ka brīvība nav dalāma. *Austrālijas Latvietis*. 1966, 11.novembris.

³² ĀDOLFS ŠILDE. Trimdinieka raksti. Rīga 1992. 230.-246.lpp.

³³ Profesora Valda brīnišķais miera plāns. *Latvija Amerikā*. 1969, 24.maijs.

reliņiem iemest jūrā lepnību un taisnības principus, uzdotot brīvības posteni, kuru vēsture ASV uzticējusi.”³⁴

Laikrakstos jūtams tas, ka latviešos ir pārliecība, ka ASV ir galvenā komunisma pretiniece pasaulē, un, ja ASV cīnīsies pret komunismu Vjetnamā, tad tā varētu veikt vismaz kautkādas pasākumus arī pret Padomju Savienību. Piemēram, 1969.gadā presē parādījās informācija, ka bijušais viceprezidents Hjūberts Hamfrijs Vjetnamas kara laikā ticies ar PSRS premjerministru Alekseju Kosiginu, kuram Hamfrijs pasniedzis rokas pulksteni, bet viņš to atteicies lietot, kamēr Vjetnamā nebūs beigsies karš. Turklāt Hamfrijam no Kosigina uzdāvināts medaljons. “Laikā” tika izteiktas bažas, vai Hamfrijam būtu pieticis dūšas pateikt Kosiginam, ka viņš nelietos medaljonu tik ilgi, kamēr nebeigsies padomju apspiedošā politika pret Austrumeiropas un Baltijas valstīm (ņemot vērā arī 1968.gadā notikušo krīzi Čehoslovākijā- Brežņevs “Laikā” nosaukts kā Prāgas asiņainās invāzijas virspavēlnieks).³⁵ Tas varētu nozīmēt to, ka latviešus tomēr paralēli arī nomāca šaubas, vai ASV tik tiešām pievērs pietiekoši nopietnu uzmanību Baltijas valstīm, jo, piemēram, prezidenta R. Niksona (1969-1974) mēģinājumi uzlabot attiecības ar komunistisko pasauli, varēja nešķīst sevišķi pārliecinoši šajā ziņā. Aukstā kara gados Baltijas valstu jautājuma aktualitāte bija atkarīga no atslābuma vai saspīlējuma periodiem PSRS un ASV attiecībās. Abu lielvalstu konfrontācija aktualizēja Baltijas valstu problēmu, tomēr reālpolitikas principi guva pārsvaru, un Baltijas valstu jautājums tika uzturēts, bet netika risināts. Pateicoties baltiešu trimdas organizāciju aktivitātei un atsevišķu politiķu spiedienam, ASV Kongress kļuva par vienu no galvenajiem lobijiem neatzišanas politikas saglabāšanā. Baltijas valstu jautājums periodiski tika aktualizēts arī Apvienoto Nāciju Organizācijā (ANO) u.c., starptautiskajā politikā turpinot uzturēt nozīmīgu jautājumu par Baltijas valstu un to tautu stāvokli.^{36 37}

Neskatoties uz Niksona plāniem uzlabot attiecības ar Ķīnu un Padomju Savienību, laikrakstos atbalstīta arī Niksona politika Vjetnamā, un kritizēta opozīcija prezidentam (1972.gada prezidenta amata kandidāts Dž. Makgovers, kurš bija pretkara aktīvists u.c.). Kad

³⁴ Profesora Valda brīnišķais miera plāns. *Latvija Amerikā*. 1969, 24.maijs.

³⁵ Dienu atspīdumi. *Laiks*. 1969, 27.augusts.

³⁶ AINĀRS LERHIS. Latvijas neatkarības ideja starptautiskajā politikā. Latvijas okupācijas vēsture. Rīga 2021. Pieejams: <http://okupacijasmuzejs.lv/lv/latvijas-okupācijas-vesture/1-padomju-okupacija/latvijas-neatkaribas-ideja-starptautiskaja-politika-19401991>

³⁷ HENRY KISSINGER. *Diplomacy*. New York 1994. 643.-674.lpp.

1968.gadā notika ASV prezidenta vēlēšanas, kurās uzvarēja R. Niksons (viņa pretinieks bija Demokrātu izvirzītais H. Hamfrijs), prese rakstīja, ka Amerikas Savienotajās Valstīs lielākā daļa latviešu atbalsta Republikāņus un balso par Niksona kandidatūru. “Austrālijas latvietī” bija minēts, ka Amerikas latviešu laikrakstu raksti un lasītāju vēstules liecina, ka tāds latviešu pārsvara atbalsts republikāņiem vēl nav bijis. Prese atzina, ka Džonsona valdība vairs nebija spējīga pabeigt karu Vjetnamā, taču Niksons, kurš arī vēloties izbeigt karu, tomēr ir pierādījis savu nostāju pret komunismu. Laikraksti citēja Niksona izteikumus par to, ka nedrīkst piekāpties komunistiem, un to spēkus vajagot bombardēt tik ilgi, kamēr Ziemeļvjetnama piekāpjas. Trimdas latvieši novērtēja Niksona izteikumu, ka viņš nav aizmirsis Austrumeiropas tautu likteni, taču reizē atzina, ka šī apgalvojuma darbība praksē ir cits jautājums. Tomēr tieši Niksona spēcīgie izteikumi panāca trimdas latviešu vairākuma balsis 1968.gada vēlēšanās. Un tas arī nav nekāds brīnums, zinot, ka Niksona 1968.gada vēlēšanu kampaņa tiešām bija spēcīga, taču galvenokārt vērsta uz vidusšķiras atbalstu³⁸, kurai piederēja arī vairākums trimdas latviešu. ³⁹Komentējot Ričarda Niksona mēģinājumus sarunu ceļā uzlabot attiecības ar Ķīnu un Padomju Savienību, latviešu politiskais un sabiedriskais darbinieks Alfrēds Bērziņš presē raksta, ka Niksonam nevar pārmet dot solījumu turēšanu, jo latviešiem būtu jāizprot, cik bezjēdzīgi ir veidot līgumus ar PSRS, zinot ka tā savā vēsturē vienpusīgi laužusi 241 līgumu, arī Latvijas-PSRS miera līgumu. Tad arī, piemēram, vairākos rakstos atzīmēts, ka “Makgovernu jau var solīt izbeigt karu 90 dienās, bet kurš tad tādā gadījumā garantēs amerikāņu karagūstekņu atgriešanos mājās?” Jāatzīst, ka septiņdesmito gadu latviešu presē, un varbūt pat visā Vjetnamas kara laikā, Makgovernu ir visvairāk kritizētais ASV politiķis, un tas nav nekas neparasts, zinot Makgovernu izteikto liberālismu (viņa kampaņā 1972.gada ASV prezidenta vēlēšanās pret R.Niksonu). Presē, piemēram, šausminās, ka Makgovernu ievēlēšanas gadījumā, par valsts ārlietām atbildēs Ābrams Čajs, kurš jau itkā izteicies, ka “ASV būtu vairāk jādomā par iekšlietām, ne tik daudz par to, ka komunisti iegūs varu Vjetnamā, jo ASV tik un tā tur nav nekādas daļas, un tāpat noderētu labākas attiecības ar krieviem.”⁴⁰

Principā visi notikumi attēloti tāpat kā to darītu citi laikraksti Rietumu pasaulē, taču ar zināmu nokrāsu. Citējot “Laiku”: “Senators Roberts Kenedijs ielējis jaunu eļļu ugunī ar to, ka

³⁸ MARK KURLANSKY. 1968. New York 2005. 250.-265.lpp.

³⁹ Prezidents Niksons. *Austrālijas Latvietis*. 1968, 15. novembris

⁴⁰ Dienu atspīdumi. *Laiks*. 1972, 5.jūlijs.

izteicies, ka miera sarunas Vietnams jautājumā varētu īstenoties tikai tad, kad ASV valdība piekāptos un atzītu vjetkongus par līdzīgu partneri, un garantētu tiem vietu Saigonas režīmā. Pašreiz kā Saigona, tā ASV šādu ierosmi uzskata par nosodāmu, jo tā līdzinātos kapitulācijai Hanojai.”⁴¹ Šajā citātā nav sagrozītu faktu, taču tas pateikts tā, ka lasītājam rodas iespaids, ka senators Kenedijs vēlas ASV kapitulāciju komunistu priekšā. Līdz ar to Kenedijs, kurš bija opozīcijā iesaistei karā, attēlots negatīvi. Cik noprotams, ne visai populārs trimdas latviešu skatījumā bijis arī prezidents Džons Kenedijs (1961-1963), senatora Roberta Kenedija brālis, jo “Latvija Amerikā” uzsvērts fakts, ka Kenedijs par saviem padomniekiem esot iecēlis vairākus liberālos profesorus, kuri tagad (respektīvi, Vjetnams kara laikā), ir kļuvuši par kreisi noskaņotiem pretkara aktīvistiem.⁴² Līdzīgi tika attēloti arī citi opozicionāri, piemēram, Kanādas liberālais premjerministrs Pjērs Trudo. Kāds lasītājs Alberts Kalniņš nosūtījis laikrakstam vēstuli no Kanādas: “Liekas, ka Trudo vēl drošāk ies šo ceļu, jo vēl 1960.gadā viņš bija karsts Mao piekritējs, bet Korejas kara laikā, 1952.gadā ar Kanādas komunistu delegāciju devās uz Maskavu. Ja 25.jūnijā vēlētāji negāzīs Trudo, tad Kanādu var piemeklēt Vjetnams vai Kubas liktenis.”⁴³ Tāpat līdzīgi izteikumi par kreisi noskaņoto politiķu kaitīgumu, atrodami arī Austrālijas latviešu vidū. Piemēram, kādā rakstā minēts Melburnas latviešu bridža kluba sekretārs H. Cauce, kura “hobijs” esot iesaistīties politiskās debatēs ar citiem austrāliešiem. No raksta gan nekļūst skaidrs, vai viņš pats arī darbojas politikā. Viņa paziņas uzsvēruši, ka Cauce lieliski debatējot ar pretējā viedokļa paudējiem, mākot labi visu savu teikto pamatot. Šis Cauce esot izteicies, ka “ja Austrālijas federālā parlamenta vēlēšanu rezultāti būtu savādāki, tad Austrālijas latviešiem Sibīrija draudētu vairāk nekā tiem, kuri tai dzīvo ģeogrāfiski tuvāk.” Protams, šis izteiciens ir diezgan pārspīlēts, ar to acīmredzot domāta “kreiso” un liberālo partiju augstā popularitāte arī Austrālijā. Tālāk Cauce izteicieni ir visai interesanti: “Ja uzvarētu šīs partijas, mūs iespējams aizvāktu no Austrālijas kā politiski nevēlamus elementus. Par to jau Padomju sūtniecība Kanberā domājusi” (ar to itkā varētu būt domāti PSRS plāni kautkāda veidā ietekmēt Austrālijas latviešus ar vietējo atbalstītāju palīdzību). “Taču mūsu pluss ir latviešu centība un stāja šajā zemē, jo “labs saimnieks jau savu labāko cirvi nesviedīs prom.”” Ar to Cauce varētu būt domājies trimdas latviešu panākto stāvokli (militāros nopelnus, salīdzinoši

⁴¹ Īsās ziņas. *Laiks*. 1966, 23.februāris.

⁴² Nēģeri, profesori un komunisti. *Latvija Amerikā*. 1965, 18.decembris.

⁴³ Lasītāju balsis. *Laiks*. 1968, 1.jūnijs.

augsto kultūras un izglītības līmeni, ekonomisko izaugsmi attiecībā pret citām minoritātēm).⁴⁴ Lai gan Cauces izteicieni ir visai pompozi un pārspīlēti, šeit var novērot divas tendences, kas daļēji piemita trimdas latviešiem. Pirmkārt, pārspīlēt liberālu kaitīgumu, asociējot viņus ar komunistiem, tostarp pamatojot savu nostāju ar smago pagātnes pieredzi (kad brīvajā Latvijā sociāldemokrātus asociēja ar komunistiem, kuri vēlējās sadarboties ar Padomju Savienību). Otrkārt, trimdas latviešu pašlepnums, kas ļāva tiem saglabāt savas tradīcijas, augstā līmenī veidot sabiedrisko dzīvi, esot reizē ar motivāciju iesaistīties aktīvi arī mītnes zemes sabiedriskajā un politiskajā dzīvē, kas attiecīgi ir visai unikāli tik mazai minoritātei lielā valstī.^{45 46} Protams, var jau arī apgalvot, ka Cauce bijis demagogs, kura viedoklis tikai daļēji sakritis ar vairākuma trimdas latviešu uzskatiem un nostāju. Katrā ziņā Cauce esot arī lieliski pratis pamatot savas atbildes uz oponentu jautājumiem par Vjetnamas karu. Viņš retoriski uzdeva jautājumu, kāpēc nekur Austrālijas presē neraksta par iespējamību, ka ziemeļvjetnamieši nemaz nevēlas kara beigas, un miera sarunas tiem ir tikai teātris? Cauce apgalvoja, ka ja karš beigtos un Dienvidvjetnama saglabātu neatkarību, tā turpinātu būt ekonomiski attīstītāka kā Ziemeļvjetnama, un tādā gadījumā daudzi ziemeļvjetnamieši censtos pamest savu valsti, lai migrētu uz dienvidiem. Pēc viņa domām līdzīga situācija bija vērojama starp abām Vācijām.⁴⁷ Tā savas domas izklāstījis Cauce, viens no trimdas latviešiem, kurš visai aktīvi interesējies par politiku un notikumiem pasaulē. Ņemot vērā daudzās lasītāju vēstules, visai daudz latviešu interesējās par savas zemes politiku un Aukstā kara notikumu attīstību pasaulē.

Trimdas laikrakstos no 1965.gada līdz 1973.gadam var atrast arī kritiku latviešu nostājai karā, tiesa gan ļoti mazos apmēros. Tā 1971.gada 24.septembrī "Austrālijas Latvietis" nopublicēja Ulža Ozoliņa referātu, kuru viņš sniedzis kādā latviešu seminārā Melnburnā. Viņš izteicies, ka latviešiem, kuri aizrāvušies ar ideju atbalstīt karu Vjetnamā, jāpadomā, vai šī nostāja ir pareizākā, jo galu galā vjetnamiešu komunistisko partizānu kustības pamatideja ir brīvības iegūšana, kas raksturīga tobrīd trešās pasaules valstīm, sevišķi Dienvidāzijā un Āfrikā. Ozoliņš to salīdzinājis teju ar jebkuras tautas centieniem iegūt neatkarību no lielvarām, un brīdina, ka ar

⁴⁴ ANDREJS PLAKANS. Latviešu trimda pēc Otrā pasaules kara. Latvijas nacionālā enciklopēdija. Rīga 2020. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/4556-latvie%C5%A1u-trimda-p%C4%93c-Otr%C4%81-pasaules-kara>

⁴⁵ AD. SPRŪDŽS. Jaunatne, politika un parijas. *Latvija*. 1952, jūlijs.

⁴⁶ ĀDOLFS ŠILDE. Trimdinieka raksti. Rīga 1992. 230.-246.lpp.

⁴⁷ Nedēļas piezīmes. *Austrālijas Latvietis*. 1968, 13.decembris

laiku šīs valstis var iestāties arī pret Padomju Savienību, zinot PSRS uzspiedošo politiku starptautiskajā telpā. Viņš uzskata, ka izdevīgāk ir pieslieties mazo tautu neatkarības centienu atbalstam, jo vēlāk tas var stipri noderēt, cīnoties par Latvijas neatkarības atgūšanu, toties atgādinājis, ka pārāk liela uzticība lielvarām var arī nekur nenovest (visticamāk ar to domājot ASV un Lielbritānijas politiku attiecībā pret Baltijas valstīm Otrā pasaules kara laikā un tūlīt pēc tam).⁴⁸ Otrs gadījums, kur parādās manāma pašu laikrakstu nostājas kritika, ir kādā lasītāju atsūtīto vēstuļu sadaļā, kad kāds anonīms latvietis raksta: "Šķirošana "kārtīgos" patriotos un mazāk kārtīgos tautiešos, līdz iekrītam atstumšanas un noniecināšanas galējībās. Tā jau ir vājuma pazīme, ja nav drosmes dot vārdu oponentam, vai kad netīkamam vielu pasniedz tā, ka lasītājam atkrīt pūles paša spriedumam."⁴⁹ Jāspriež, ka kādam lasītājam nav patikusi vienmēr ieturētā trimdas laikrakstu nostāja, un tas to vēlējies paskaidrot plašākai sabiedrībai. Kāds lasītājs toties izteicis apgalvojumu, ka latvieši ir devuši visvairāk asiņu cīņai pret komunismu, un jautājis, vai tas tiešām būtu jādara un jāatbalsta arī Vjetnamas karā?

Secinājumi: Trimdas latvieši uz ASV iesaisti Vjetnamas karā raudzījās pozitīvi, lai gan trimdas presei piemita tikai viens skatījums uz politisko situāciju, kas neatspoguļoja visu trimdas latviešu viedokli, taču varēja vairāk vai mazāk sakrist ar vairākuma viedokli, kas rasksturojams kā izteikti konservatīvs. Iemesls pozitīvajam skatījumam meklējams trimdas latviešu negatīvajā skatījumā uz Padomju Savienību un visu tai pakļauto komunisma pasauli, līdz ar to jebkurš komunistisks režīms, tostarp Ziemeļvjetnamas režīms, tika uztverts negatīvi, bet cīņa pret to pozitīvi. Latviešu tautas vēsturiskā pieredze lika trimdas latviešiem nostāties ASV valdības centienu pusē; pastāvēja varbūtība, ka šāda nostāja sniegtu zināmas priekšrocības nākotnē. Toties jebkurš kara opozicionārs tika uztverts negatīvi, jo trimdas latviešu preses skatījumā šie cilvēki bija ne tik daudz pretkara aktīvisti, bet gan komunisma atbalstītāji.

⁴⁸ Mūsu nacionālpolitiskā darbība. *Austrālijas Latvietis*. 1971, 24.septembris.

⁴⁹ Lasītāju balsis. *Laiks*. 1966, 26.februāris.

4.nodaļa. Trimdas latviešu nostāja pret pretkara aktīvistiem

Vjetnamas kara laikā ASV un citās Rietumvalstīs ļoti aktīvi darbojās pretkara aktīvistu. Tie bija vai nu politiķi, kuri nostājās opozīcijā valdībai; profesori vai citas liberāli noskaņotas personas, kuras publicējās medijos vai organizēja demonstrācijas; kā arī paši demonstranti, kuri sastāvēja no dažādiem sabiedrības pārstāvjiem, galvenokārt, jauniešiem, studentiem, cilvēktiesību kustību dalībniekiem.⁵⁰ Kara pretinieki apgalvoja, ka civiliedzīvotāji, nevis ienaidnieka kaujinieki, ir galvenie upuri, un ka ASV atbalsta Saigonas korumpēto diktatūru.⁵¹ Dažiem jauniešiem karš simbolizēja nekontrolētu autoritāti, par kuru viņi bija sašutuši. Runājot par Vjetnamas karu, ir grūti nepieminēt šīs demonstrācijas, kas kļuva par teju lielāko ASV iekšpolitisko problēmu 1960.gadu beigās. Protestiem pieņemoties spēkā, tie kļuva arī ļoti postoši un vardarbīgi. Apmēram 35 000 demonstrantu 1967. gada oktobrī pie Pentagona sarīkoja masveida Vjetnamas kara protestu. Pretkara kustība, kas bija īpaši spēcīga koledžas pilsētiņās, sarūgtināja vidusšķiras amerikāņus. Viņi iebildumus pret valdību uzskatīja par nepatriotisku un nodevīgu rīcību Tāpēc, rodas jautājums, kā latvieši uztvēra šīs demonstrācijas un opozīciju iesaistei karā?

Tajā laikā plašo pretkara kustību un tās piekopto liberālo ideoloģiju, latvieši laikrakstos nodēvējuši par vienvirziena propagandu, bieži liberālos studentus un pat melno kustības aktīvistus apzīmējot kā komunistus. To, ka latviešu nostāja pret šiem demonstrantiem bijusi nicinoša, liecina vairāki izvilcumi no preses. Piemēram, kādā 1965.gada "Laiks" rakstā zem kādas demonstrantu fotogrāfijas uzrakstīts attēla paskaidrojums: "No kādiem elementiem sastādās galvenie protestētāji pret to, ka ASV bumbo Ziemeļvjetnamu, rāda šis attēls no Londonas Haidparka, kur dažādas sugas kreisie radikāļi un anarhisti demonstrēja pret ASV un

⁵⁰ MARK KURLANSKY. 1968. New York 2005. 250.-260.lpp.

⁵¹ WALTER HIXSON. The Vietnam Antiwar Movement. New York 2000. 127.-130.lpp.

britu valdību.”⁵² Šī citāta saturs ir manāmi nicinošs, un tāds pret demonstrantiem principā ir visu trimdas latviešu rakstu saturs. Kādā trimdas preses rakstā minēts, ka ASV problēmas nav meklējamas ne uz Mēness (ar to domājot amerikāņu nolaišanos uz Mēness 1969.gadā), ne arī Vjetnamā, bet pašā Amerikā, kur brīvības un tiesību jēdzieni esot “ieguvuši grūti labojamas kļūdas”. Latviešu prese atzina, ka sabiedrības “klusējošais vairākums” (citējot prezidentu Ričardu Niksonu – “silent majority”) ir kļuvis par nācijas vienīgo pozitīvo spēku, kas nestaigā pa ielām demonstrācijās, nelaupa veikalus, nedemolē universitātes, nesmēķē narkotikas un nedara neko no tām lietām, kas esot garantēts līdzeklis “treknu virsrakstu iegūšanai dienas presē”.⁵³ Šis citāts lieliski parāda latviešu preses konservatīvo noskaņojumu, un netieši parāda latviešu atbalstu prezidentam Niksonam, kurš savā kampaņā 1968.gada vēlēšanu laikā, bieži lietoja jēdzienu “klusējošais vairākums”, lai gūtu atbalstu tai ASV sabiedrības daļai, kura nemēdz “skaļi” izteikt savu viedokli.⁵⁴ Prese apgalvoja, ka šis klusējošais vairākums vairs nespējot samierināties ar sabiedrības sairuma pazīmēm, tāpēc tam jāuzņemas iniciatīva šo pazīmju aktīvā apkarošanā. No tā var noprast, ka latvieši, iespējams, sevi pieskaitījuši Niksona “klusējošajam vairākumam”, un katrā ziņā bijuši bažīgi par straujajām sabiedrības pārmaiņām, kas noveda Rietumu pasauli līdz plaša mēroga jauniešu demonstrācijām un protestiem.⁵⁵

Tāpat kopumā latvieši vērsušies pret visiem pretkara aktīvistiem apmēram vienādi, taču izcelti tiek tie, kuri publicē savu nostāju publiski. Presē vairākkārt, piemēram, paņemti kādi citāti no opozīcijas publikācijām un tad mēģināti atspēkot, pierādot, ka tā nav taisnība. Piemēram, daļa liberālo garīdznieku presē nosaukti par komunistiem un viņiem pārmesti meli par indīgo gāzu lietošanu Vjetnamas karā, jo visa pasaule zinot, ka amerikāņi Vjetnamā lieto tikai asaru gāzi. Presē toreiz esošā situācija skaidrota ar dažādiem rakstiem, ko publicējušas citas avīzes ASV. Tā publicēts raksts ar virsrakstu “Profesori, nēģeri un komunisti.” Šajā rakstā teikts, ka intelektuāli cilvēki līdz tam uztverti kā pirmie, kuriem būtu jāiestājas pret netaisnību, taču nu viņi kļuvuši par lielu problēmu, it īpaši pēc tam, kad viņus aicināja veidot un formulēt prezidenta Kenedija politiku (jau otro reizi izpētītajos rakstos tiek mazliet negatīvi attēlots prezidents Kenedijs, visticamāk dēļ viņa tuvajām attiecībām ar šiem liberālajiem intelektuāļiem, kuri vēlāk uzstājās

⁵² *Laiks*. 1965, 24.aprīlis.

⁵³ Lielo pretrunu gads. *Austrālijas Latvietis*. 1969, 22.decembris

⁵⁴ JOHN FARREL. Richard Nixon: The Life. New York 2018. 367.lpp.

⁵⁵ ĀDOLFS ŠILDE. Trimdinieka raksti. Rīga 1992. 230.-246.lpp.

pret Vjetnamas karu). Rakstā tālāk apgalvots, ka intelektuāli neapstrīdamus faktus interpretējot pēc savas brīvas gribas. Autori apgalvo, ka šķietami nesaistītām opozīcijas izpausmēm pret karu, tomēr ir sava saistība, jo to organizē ASV Komunistiskā partija, ko savukārt finansē un atbalsta Maskava. Tālāk apgalvots, ka nemieri ir organizēti plānotā veidā, un to mērķis ir piesaistīt lielākas sabiedrības masas, īpaši jauniešus, lai grautu ASV iekšējo stabilitāti. Tātad, kā apgalvojuši raksta autori, demonstrācijas nav nekāda nejaušība, tas ir visas pasaules komunistu organizēts plāns, vērsts pret valdību, un tas tiek atbalstīts liberālajā presē. Raksta beigās minēts, ka īpaši šai kustībai pievienojušies melno jaunieši, un analizēta melno nostājas saistība ar viņu zemo dzīves līmeni un atpalcību no baltajiem. Uzsvērts arī tas, ka intelektuāli nevis strādnieki būšot “jaunais proletariāts”. Kopumā šajā konkrētajā rakstā var atrast vairākas vietas, kas liecina par preses negatīvo attieksmi pret protestētājiem: “bārdaini dīkdieņi un nevīžīgi ģērbusās meitenes”, “sēdētāju balagāns Baltā nama priekšā”, “nēģeru postīšanas akcijas”.⁵⁶ Šāda raksta publicēšanas mērķis, iespējams, bija arī savlaicīgi brīdināt trimdas latviešu kopienu ar apgalvojumiem, ka šādas demonstrācijas organizē komunisti un atbalsta Padomju Savienība. Prese šos demonstrāciju dalībniekus vietām nodēvējusi par “pīšņikiem”, atvasinot no angļu valodas vārda “peace” jeb miers, ko savos saukļos bieži lietoja šie demonstranti, tādā veidā uzstājoties pret jebkādu karadarbību, tostarp Vjetnamā. Trimdas latviešu prese un tās karikatūra “pīšņikus” attēloja kā “spurmatainus un bārdainus staiguļus, kuri arvien nožēlojamāki un lielākā skaitā parādās Rietumu pilsētu ielās, lai iestātos pret amerikāņu iesaisti Vjetnamas karā.”⁵⁷

Pazīstamais latviešu trimdas rakstnieks Anšlavs Eglītis 1972.gadā raksta “Austrālijas latvietim”, ka nav jābrīnās par to, ka ASV ir neierobežotu iespēju zeme. Par to varot pārliecināties, kaut vai zinot faktu, ka ASV valdība nevis vajā pretkara demonstrantus, bet pat atbalsta. Viņš tālāk rakstā stāsta par pretkara propagandas trupu, kas apceļo karavīru nometnes, lai grautu karavīru morāli un mazinātu kaujas spējas. Taču viņš piekrīt arī tam, ka tas ir iespējams, jo ASV konstitūcija nodrošina izteiksmes brīvību visiem pilsoņiem. Eglītis konkrēti runāja par trupu “Free Theater Associates” jeb “Brīvā Teātra Apvienība”, kas nospēlēja 21 izrādi ASV armijas bāzēs Dienvidaustrumāzijā 1971.gada nogalē. Eglītis arī raksta, ka šī trupa izrāžu laikā tīši attēlojusi kara invalīdus, prasījusi no karavīriem liecības par armijas varmācību,

⁵⁶ Nēģeri, profesori un komunisti. *Latvija Amerikā*. 1965, 18.decembris.

⁵⁷ Nedēļas piezīmes. *Austrālijas Latvietis*. 1966, 15.jūlijs

izrāžu laikā pieprasījusi ASV armijas izvešanu no Vjetnamas. Līdz ar to militāro iestāžu vadītāji nelabprāt uzņēmusi šo trupu savās nometnēs. Tāpat viņš raksta, ka trupas dalībniece Džeina Fonda mēģinājusi ievest pāri robežai lielu daudzumu narkotiku. Eglītis raksta, “ka visur kur apgrozās amerikāņu “kreisie”, apgrozās arī narkotikas.” Viņš uzsver, ka Fonda ir kreisākā amerikāņu aktrise, un to, ka žurnālistu konferencē neviens no trupas dalībniekiem nespēja atbildēt uz jautājumiem par karu, bet tikai kritizēja ASV valdību. Jāatzīst, ka ļoti daudzi ASV un citu Rietumvalstu mūziķi un kinoaktieri Vjetnamas kara laikā bija noskaņoti pret karu un uzstājās pret valdību. Viņu uzskati bieži atspoguļojās arī viņu radītajā kultūrā- filmās un mūzikā.⁵⁸ Protams, no šī raksta un citiem nevar analizēt, cik daudz latviešu ietekmējās no šīs mūzikas un pretkara noskaņojuma, kas valdīja ASV 1960.gadu beigās un 1970.gadu sākumā, taču var secināt to, ka prese un trimdas latviešu kopienas kodols, kurā ietilpa arī A. Eglītis, to uztvēra negatīvi, kas arī izriet no rakstā diezgan jūtamiem konservatīvajiem uzskatiem.⁵⁹ Eglītis, kas regulāri publicēja savas atsauksmes par Rietumu filmām, atzina, ka ļoti daudzi režisori, sevišķi franču, pilnīgi sacenšas, lai radītu pēc iespējas liberālāka un “kreisāka” rakstura filmas. Tomēr viņš spējis uzlūkot dažus izņēmumus, ko Eglītis nosaucis par “apliecību patriotismam.” Ar to viņš vērsies arī pie Džona Veina filmām. Eglītis kādā rakstā sūdzējās, ka liberālās preses dēļ, Veina filmas nav spējušas gūt kino apbalvojumus un lielu popularitāti sabiedrībā, turpretī pretējas ideoloģijas filmas tiekot slavinātas un plaši apbalvotas. Viņš īpaši uzslavējis Veina 1968.gada filmu “Zaļās Beretes” (“The Green Berets”), kura parāda Vjetnamas karu pavisam savādākā gaismā nekā citas filmas par to pašu tēmu. Pēc Eglīša domām šī Veina filma attēlo Vjetnamas karu ļoti tuvu tā realitātei, kā arī filmas gaitā tiek atspēkoti liberāļu pārmetumi ASV valdībai.⁶⁰

Katrā ziņā latviešu prese Vjetnamas kara gados vērsusies pret ne vienu vien kara opozicionāru. 1966.gadā tā vērsās pret profesoru un politiķi Viljamu Fulbraitu. Citējot šo rakstu: “Nekad savās runās viņš neizsaka ne mazāko cerību, ka amerikāņi Vjetnamā varētu uzvarēt. Savienotās Valstis zaudējot prestižu sūtot karaspēku pret mazu zemi. Savienoto Valstu karaspēks taču atrodas Vjetnamā, lai palīdzētu mazai zemei, taču Fulbraits visu apgriež otrādi.” Tālāk rakstā noliegti visi Fulbraita uzskati par Krieviju un komunismu, izmantojot pašu latviešu

⁵⁸ HILLARY CLINTON. Living History. New York 2003. 41.lpp.

⁵⁹ Tas var notikt tikai Amerikā. *Austrālijas Latvietis*. 1972, 18.februāris

⁶⁰ Apliecība patriotismam. *Austrālijas Latvietis* 1968, 19. jūlijs

zināšanas un pieredzi šajā sakarā. Piemēram, Fulbraits uzskatot, ka cara laiku Krievijā visas tautas varēja saglabāt savu identitāti, pateicoties Krievijas Impērijas humānismam un vēlmei neasimilēt vietējās tautas. Tāpat rakstā pieminēts, ka Fulbraitu aizvainojot jēdziens- komunistu agresija,- jo ir konkrētu tautu nevis komunistu agresija. Autori, protams, atgādinājuši, ka Latviju okupēja komunistu agresijas dēļ, tādējādi pamatoti oponentējot Fulbraitam.⁶¹ Noprotams, ka latviešu mērķis bija parādīt brīžiem apsurdo kreisi noskaņoto ASV intelektuāļu uzskatus, to pamatojot ar savu lielisko pieredzi, kā šajā gadījumā. Jāpiemin, ka V.Fulbraits bija visnotaļ prominēta personība, kurš 1946.gadā dibināja Fulbraita kultūras apmaiņas programmu.

Trimdas laikraksti dažviet vērsušies arī pret ASV un Eiropas liberālo presi. Piemēram, ne tik daudz saistīti ar Vjetnamas karu, taču zīmīgi, ka "Laiks" pārmetis "The New York Times" nostāju pret Makgovernu un Niksonu. Makgovernam netiekot pievērsta lieka uzmanība, taču Niksons (kuru trimdas latvieši atbalstīja gan Vjetnamas jautājumā, gan attieksmē pret demonstrācijām) tiek izcelts pārāk negatīvā gaismā. Raksta autori uzskata, ka Voterģeitas skandāls (1972-1974) tiek pārāk plaši izvērsts, iespējams, ar mērķi nomelnot Niksona prezidentūru. Kā "Laiks" raksta: "Voterģeitas skandāls ir vairāk "brēka pašas brēkas dēļ.""⁶² Citējot "Laiku" 1973.gadā: "Eiropā, piemēram, avižnieki ne bez savas ironijas var konstatēt, ka Brežņevs tur tagad kļūvis par simpātiskāku sarunu biedru nekā Savienoto Valstu prezidents, kura sargāšanai, ja viņš tagad parādītos dažā labā Eiropas valstī, būtu jāmobilizē speciāli aizsardzības spēki. Šo nožēlojamo politisko fenomenu varētu apzīmēt arī par eiropiešu politisko īsredzību vai muļķību."⁶³ Šis citāts varētu apzīmēt arī trimdas latviešu novēršanos no Eiropas lielvalstu atbalsta un visa sava sabiedriskās darbības centra pārņemšanu aiz okeāna, ņemot vērā arī Rietumeiropā 1960.gadu beigās notiekošās jauniešu demonstrācijas, kas iestājās pret karu un konfliktiem ar komunistiem, parādot šo demonstrāciju ideoloģiski kreiso raksturu.⁶⁴

Presē skaidrots arī tas, kāpēc Dienvidvjetnamas galvaspilsētā Saigonā pieaugušas pretamerikāniskās demonstrācijas, skaidrojot, ka komunisti iefiltrējušies gan starp budistu

⁶¹ *Laiks*. 1966, 14.maijs

⁶² Dienu atspīdumi. *Laiks*. 1972, 5.jūlijs

⁶³ Miera priekšvakarā. *Laiks*. 1973, 24.janvāris

⁶⁴ AINĀRS LERHIS. Latvijas neatkarības ideja starptautiskajā politikā. Latvijas okupācijas vēsture. Rīga 2021. Pieejams: <http://okupacijasmuzejs.lv/lv/latvijas-okupācijas-vesture/1-padomju-okupacija/latvijas-neatkaribas-ideja-starptautiskaja-politika-19401991>

aktīvistiem, gan starp studentiem. Iespējams, tas tā izskaidrots, lai mazliet apslāpētu faktu, ka liela daļa Dienvidvjetnamas iedzīvotāju tiešām neatbalstīja karu un valdību. Laikraksti arī izskaidrojuši kāpēc atbrīvotie amerikāņu karagūstekņi slavē vjetkongiešu humanitāro apiešanos un iestājas par to, ka karš ir bezjēdzīgs. Tas tā esot, jo karagūstekņi nav vēlējušies pateikt ko tādu, kas varētu kaitēt pārējo gūstekņu atbrīvošanai. Turklāt kādā rakstā stāstīts arī par tiem amerikāņu iesauktajiem, kuri dodas prom no ASV uz Kanādu, lai viņus nesūtītu uz Vjetnamu. Raksta virsraksts ir ‘‘Imigranti, par kuriem Kanādai nav prieka’’, kas jau pasaka priekšā, ka preses nostāja pret šiem pārbēdzējiem ir negatīva.

Bieži arī universitātēs, profesoru un studentu vidū valdīja pretkara noskaņojums.⁶⁵ Par šādu situāciju avīzē ‘‘Austrālijas latvietis’’ sūdzējušies Austrālijas latviešu studenti. Viņi pastāstīja laikrakstam, ka vairākās Austrālijas universitātēs notiek tā saucamās ‘‘teach-in’’ sanāksmes, kurās uzstājas dažādu politisko uzskatu paudēji ar tēmām par notiekošo Vjetnamas karu. Latviešu studenti atzinuši, ka šajās debatēs visu laiku tiek apspriesta Austrālijas un ASV iesaiste karā, turklāt lielākā daļa debatētāju ir kreisi noskaņoti un uzstājas pret valdību. Viņi salīdzinājuši šīs debātes ar to pašu noskaņojumu, kas valda arodbiedrību sanāksmēs un vēlēšanās, kur visaktīvākie ir kreisi noskaņotie. Latvieši nosodot šādas debāšu tendences Austrālijas universitātēs. Studente E. Rodze-Ķīsele raksta, ka tad, kad kādā sanāksmē uzstājies dienvidvjetnamiešu students, kurš pastāstījis par savas valsts centieniem apkarot komunismu, vairāki studenti vienkārši piecēlušies un pametuši debātes, taču studenti kļuvuši priecīgāki, kad kāds jauns jurists sācis runāt par revolucionāro cīņu pret aristokrātiju. Minētā studente nesaprotot šādu studentu vairākuma rīcību. Rietumastrālijas Universitātes studente Elvīra Āboliņa bieži atklāti parādījusi savu antikomunistisko nostāju un rakstījusi vēstules izdevumam ‘‘The West Australian’’. Viņa raksta, ka atbalstot savas universitātes vadību, kas nolēmusi apturēt kreisi noskaņotās debātes universitātes aulā, jo neizprotot, kāpēc vispār tādām jānotiek.⁶⁶ Acīmredzot, lielākā daļa latviešu studentu savas ģimenes atmiņas un latviešu kopienas nacionālo noskaņojumu pārnesa līdzī sev arī uz mācību un darba vietām, kur bija jāsaskaras ar pilnīgi pretēju uzskatu paudējiem, nereti to vairākumu. Iepriekš minētā studente Elga Rodze no Sidnejas arī nosūtījusi vēstuli Austrālijas laikrakstiem ar tekstu, ka ‘‘pašreizējie notikumi Čehoslovākijā

⁶⁵ HILLARY CLINTON. Living History. New York 2003. 32.lpp.

⁶⁶ Vienvirziena propaganda. *Austrālijas Latvietis*. 1965, 27.augusts

(ar to domājot Prāgas pavasari 1968.gadā) varētu būt mācība tiem komunistu sakūdītajiem rietumu pasaules demonstrantiem, kas laikam noguruši no dzīves patiesā brīvībā.”⁶⁷

Neskatoties uz trimdas latviešu negatīvo attieksmi pret demonstrācijām un plašajiem protestiem jauniešu vidū, preses dotais atspoguļojums nevar dot informāciju par visiem trimdas latviešiem un viņu viedokļiem. Ir pilnīgi iespējams, ka bija trimdas latviešu daļa, kas neatbalstīja karu Vjetnamā, izvairījās no kara dienesta un pat piebiedrojās pretkara demonstrācijām. To pat pierāda kāda ‘‘Austrālijas latvieša’’ lasītāja vēstule 1970.gadā, kurā pausts sašutums par kādu latviešu jauniešu no Ņūkāslas, Austrālijā. Rakstītājs apgalvo, ka Ņūkāslas TV stacijā NBN3 redzējis kādu latviešu jauniešu, kurš piedalās demonstrācijā pret obligāto kara dienestu Austrālijā. Pēc nedēļas, kā rakstītājs ievērojis, tas pats jauniešs piedalījies tā paša TV kanāla raidījumā Focus. Raidījums rīkojis debates par iesaukumu dienestā, kur pretkara aktīvistu pusē debatēs piedalījies šis pats latviešu jauniešs. Turklāt vēl vēlāk, Ņūkāslā atkal notika demonstrantu gājiens, kura priekšgalā atkal atradusies minētā persona. Rakstītājs bija tik sašutis, ka sūdzējies par to, ka trimdinieku jaunajā paaudzē izauguši cilvēki, kuri ‘‘neizprot Latvijas baltās un nebaltās dienas, cīņas zaudējumus, upurus, mūsu nākotnes cerības un ideālus’’. Rakstītājs arī paudis neizpratni par to, kur šie miera sludinātāji atradušies brīdī, kad Padomju Savienība ieveda savu karaspēku Ungārijā un Čehoslovākijā.⁶⁸

Secinājumi: Trimdas preses saturs liecina, ka trimdas latvieši pret demonstrācijām un kara opozicionāriem bija noskaņoti visnotaļ negatīvi. No preses satura nevar iegūt informāciju, kas liecinātu, ka latvieši būtu piedalījušies šajās demonstrācijās vai aktīvi nostātos pret karu Vjetnamā. Iegūtā informācija apliecina tieši pretējo: latvieši nosodījuši opozīciju karam, pamatodami to ar savu vēsturisko pieredzi, komunisma izraisītajiem postījumiem, neatkarības zaudējumu. Visticamāk, demonstrantu un liberālo politiķu un sabiedrisko aktīvistu priekšstats par komunistisko pasauli bija tik krasi pretējs trimdas latviešiem, ka viņi nespēja vai pat nemaz nemēģināja to izprast, bet tā vietā asi vērsās pret to, visbiežāk mēģinot šos liberālos uzskatus atspēkot par nepareiziem, aplamiem. Šāda latviešu nostāja pastāvēja arī latviešu studentu vidū.

⁶⁷ *Austrālijas latvietis*. 1968, 9.augusts

⁶⁸ Lasītāju vēstules. *Austrālijas latvietis*. 1970, 3.jūlijs

5.nodaļa. Trimdas latviešu sabiedriskā darbība Vjetnamas kara ietvarā

Vjetnamas kara gados trimdas latviešu kopiena ne tikai komentēja un izvērtēja konflikta gaitu un nozīmi, bet arī paši organizējās, rīkoja atbalsta mītiņus, mēģināja ietekmēt valdības lēmumus, centās parādīt publiski savu nostāju. Kā zināms, trimdas latviešu vairākums ļoti aktīvi darbojās sabiedriskajā dzīvē⁶⁹, taču konkrēti Vjetnamas kara sakarā, iespējams, nebūs tik daudz piemēru. Tomēr šajā darbā izdevās iegūt vairākus izvilkumus no trimdas preses, kas pierāda, ka arī konflikts Vjetnamā ietekmējis un ieinteresējis Rietumos dzīvojošos latviešus. Par latviešu dalību pašā Vjetnamas karā, stāstīts 6. nodaļā.

Trimdā vairāki latvieši darbojušies arī politikā, par vienu no viņiem vairāk pastāstīts presē. Minētā persona ir trīsdesmit astoņus gadus vecais Georgs Borisovs, trimdas latvietis no Latgales, kurš studējis tieslietas Adelaidā, Austrālijā, un intervēšanas brīdī strādājis kādā advokātu birojā. Borisovs iestājies Austrālijas sociāldemokrātu partijas Dienvidaustrālijas nodaļā. Viņš atzinis, ka tā ir vienīgā antikomunistiskā Austrālijas partija, un kā aktīvs biedrs viņš divreiz kandidējis federālajās vēlēšanās; intervēšanas brīdī, viņš kandidēja uz deputāta vietu Adelaidas iecirknī jau trešo reizi. Borisovs atzinis, ka pilnībā atbalsta Austrālijas iesaisti Vjetnamas karā un kopēju ārpolitikas veidošanu ar ASV. Viņš apgalvoja, ka viņa pienākums esot austrāliešiem izskaidrot komunisma draudus, jo austrāliešiem neesot tādas pieredzes kā viņam, kurš piedzīvojis Latvijas okupāciju un nokļūšanu komunisma varā. Rakstā minēts, ka 1966.gada Austrālijas federālā parlamenta vēlēšanās kandidēs trīs latvieši, arī Elga Rodze-Ķīsele un Ivonna Āboliņa.⁷⁰ Vjetnamas kara problemātiku trimdas latvieši risinājuši arī ASV garīdzniecības vidū. Prese rakstīja, ka Ņūdžersijas štata luterāņu sinodē 1972.gadā (garīdznieku gadskārtējā sanāksme), krustugunīs nonācis jautājums par luterāņu baznīcas atbalstu ASV iesaistei Vjetnamas karā. Sinodes komisija ierosināja nosodīt ASV dalību Vjetnamas karā un atbalstīt ASV militāro spēku atvilkšanu no Vjetnamas. Šādu priekšlikumu esot atbalstījuši vairāki klātesošie garīdznieki. Izcēlušās debates, kurās uzstājies arī latviešu mācītājs Ž. Kristbergs. Viņš,

⁶⁹ ĀDOLFS ŠILDE. Trimdinieka raksti. Rīga 1992. 246.-316.lpp.

⁷⁰ Austrālijai jāpiedalās Vjetnamas karā. *Latvija Amerikā*. 1966, 15.oktobris

pamatodams savu runu ar personīgo pieredzi un Baltijas valstu likteni, asi nosodīja sinodes izvirzīto rezolūciju, nosaukdams to par smagu triecienu savai un citām komunistu apspiestajām tautām. Tad Kristbergs esot sanāksmes zāli atstājis, un viņu pavadījuši skaļi aplausi. Sinodes dalībnieki ar balsu vairākumu komisijas rezolūciju par Vjetnamas kara nosodīšanu noraidīja.⁷¹ Līdzīgi pret šādām pretkara deklarācijām vērsās arī citi latviešu garīdznieki. Svētā Andreja luterāņu latviešu draudze Kanādā nosūtīja vēstuli Amerikas un visas pasaules augstākajiem luterāņu garīdzniekiem, kurā izteica protestu pret šīs vadošās garīdzniecības pieņemtajiem lēmumiem, kurus latvieši nodēvēja kā ‘‘nepieņemamām padomju politiskā rakstura deklarācijām.’’ Tādu lēmumu Toronto draudze (visticamāk lielākā latviešu luterāņu draudze Kanādā) 1968.gada sapulcē. To atbalstīja visi 72 klātesošie garīdznieki, trimdas arhibīskaps un trimdas baznīcas virsvalde. Latviešu garīdzniecība Amerikas luterāņu baznīcas virsvaldes deklarācijas nodēvēja par sev nepieņemamām un draudēja ar sankcijām, proti, nemaksāt noteikto gada maksu Austrumkanādas luterāņu sinodei.⁷² No tā varētu secināt, ka lielākā daļa latviešu garīdzniecības, pretēji tendencēm Rietumu garīdzniecībā kopumā, neatzina nostāšanos pret karu Vjetnamā.

Presē var atrast daudz interesantu ziņu par to kādās biedrībās un pasākumos iesaistījušies trimdas latvieši. Piemēram, ASV pilsētā Čikāgā pastāvējusi Apspiesto tautu komiteja, par kuras priekšsēdētāju 1968.gadā trešo reizi pēc kārtas ievēlēja latvieti V. Vīksniņu. Komiteja katru gadu jūlijā organizējusi Apspiesto tautu nedēļu, kuras galvenais pasākums bija parāde pilsētas centrā. Komiteja aicināja parādē piedalīties visas komunisma apspiestās tautas, kā arī Čikāgas veterānu un patriotiskās organizācijas. Arī latviešu biedrības gatavojās šai parādei. Čikāgas mērs Ričards Deiljss uzsvēra, ka tāda veida parādes rādot priekšzīmi Vjetnamas karavīru godināšanā.⁷³ Notikušas arī līdzīgas demonstrācijas, piemēram, kāds savdabīgs gadījums norisinājies Austrālijas pilsētā Adelaidā, 1966.gada aprīlī. Prese atstāsta, ka 17.aprīlī vietēja mēroga demonstrāciju un partijas nodaļas sapulci Adelaidā rīkoja Austrālijas Strādnieku partija. Demonstrācijā piedalījās 1500 cilvēku, šīs partijas atbalstītāji, kuri protestēja pret Austrālijas karavīru sūtīšanu uz Vjetnamu. Pēc gājiena notika partijas sapulce, kurā uzstājās tās federālais līderis A. Kolvels. Paralēli šai demonstrācijai, turpat pilsētas centrā notika otra demonstrācija,

⁷¹ Apklusinātas maldus balsis. *Londonas avīze*. 1972, 23.jūnijs

⁷² Latvieši pasaulē. *Austrālijas Latvietis*. 1968, 29.marts

⁷³ Latvieši pasaulē. *Austrālijas Latvietis*. 1968, 22.marts

kura sastāvēja no aptuveni 200 trimdas latviešiem un ukraiņiem. Šīs demonstrācijas dalībnieki toties lietoja saukļus: ‘‘Mēs atbalstām Austrāliju cīņā pret komunismu’’, ‘‘Mūsu valdība zina, ko tā dara’’ u.c. Latviešu un ukraiņu rīkotajai demonstrācijai pievienojās arī aptuveni 30 jauniesaukto karavīru no Adelaidas pilsētas. Apmainoties naidīgiem saukļiem, demonstrāciju raksturs kļuva arvien nopietnāks, tāpēc tika iesaistīta policija, kas izveidoja ‘‘ķēdi’’ starp abām grupām, neļaujot notikt starpgadījumiem. Toties Kolvels, kuram bija jāuzstājas ar 30 minūšu garu runu, tika nemitīgi apsaukts un traucēts no latviešu un ukraiņu puses. Kolvels vēlāk Adelaidas preseī, skaidrojot šo incidentu, puda nožēlu par demonstrācijā bijušajiem latviešiem un ukraiņiem, jo pēc Kolvela domām, viņi esot panākuši visu, lai pašus karā neiesauktu, toties tagad iestājas par to, lai uz Vjetnamu sūtītu citus karavīrus viņu vietā.⁷⁴ Kā zināms, Kolvela apgalvojumi bija kļūdīgi, jo no preses rakstiem un literatūras var secināt, ka Vjetnamas karā piedalījās daudzi Austrālijas latvieši, pie tam liela daļa to darīja brīvprātīgi. Līdz ar to ir pilnīgi saprotams, ka uz Kolvela apgalvojumiem presē reaģēja vairāki latvieši, kuri steidzās iestāties par savu taisnību un godu. Piemēram, J. Ritenis rakstīja atbildi preseī: ‘‘Mēs esam austrālieši un mēs jūtamies kā austrālieši. Šī iemesla dēļ mēs mēģinām piedalīties arī šīs zemes politiskajā dzīvē, jo liekam lielu uzsvāru uz tās nākotni. Kolvels ne tikai apvaino mūs kā Austrālijas pilsoņus, bet arī mēģina izraisīt naidu dažādu grupu starpā.’’ Tātad, ja jau trimdas latvieši piedalījās protesta akcijās un gājienos, kas netipiski 1960.tajiem gadiem, atbalstīja ASV iesaisti Vjetnamas karā un vērsās pret kara opozicionāriem, rodas jautājums, kurš trimdas latviešu vidū organizēja šādus pasākumus? Jāsecina, ka tās bija trimdas latviešu organizācijas un biedrības, kas to darīja mērķtiecīgi, tostarp tādas atpazīstamas organizācijas kā ALA jeb Amerikas Latviešu Apvienība. Aukstā kara gados trimdas latvieši piedalījās dažādās demonstrācijās, kuru mērķis bija vērsties pret PSRS un komunismu, lai pievērstu starptautisko uzmanību.⁷⁵ Interesanti, ka šāda tendence piemita arī ukraiņiem, jo vairākos presē pieminētajos gadījumos, trimdas latvieši piedalījās protesta akcijās tieši sadarbībā ar ukraiņiem. Tomēr jāatzīst, ka pētāmajā vēstures periodā daudz plašāku sabiedrības uzmanību saņēma civiltiesību kustība un pretkara protesti, jo tādās demonstrācijās piedalījās ļoti liela sabiedrības masa.⁷⁶ Par to, ka šādas demonstrācijas organizēja

⁷⁴ Par un pret obligāto karaklausību. *Austrālijas Latvietis*. 1966, 29.aprīlis

⁷⁵ ANITA TĒRAUDA. Latviešu trimdas loma Latvijas neatkarības idejas uzturēšanā. Apvienotā Pasaules latviešu zinātnieku III un Letonikas IV kongresa sekcijas materiāli. Amerikas latviešu devums Latvijas brīvības centieniem (1951-1991). Rīga 2011.

⁷⁶ HILLARY CLINTON. *Living History*. New York 2003. 32.lpp.

ļoti plānoti un sadarbībā ar citām Rietumvalstu antikomunisma organizācijām, var pieminēt kautvai kādu rakstu 1967.gada "Austrālijas latvietī". Tur rakstīts, ka ALA savā valdības sēdē, 16.septembrī, pārrunāja piedalīšanos protesta akcijā pret Vjetnamas kara opozicionāriem un PSRS politiku Tuvajos Austrumos. Šo akciju rīkoja ASV organizācija "All American Conference to Combat Communism", kura ievietoja aicinājuma sludinājumu laikrakstā "The New York Times". Tomēr ALA valdes locekļi vienojās, ka piedalīsies šajā protesta akcijā tikai tad, ja galvenais akcents būšot vērsts pret PSRS un tās 50. pastāvēšanas gadadienu.⁷⁷

Protams, te rodas vispārīgāks jautājums- kā trimdas latviešu svarīgākās organizācijas kā, piemēram, Amerikas Latviešu Apvienība, izpauda savu nostāju pret karu Vjetnamā? Tātad te vajadzētu atgriezties pie šajā darbā iegūtās atziņas, ka trimdas latviešu galvenajām organizācijām teorētiski vajadzēja atspoguļot trimdas latviešu vairākuma nostāju, turklāt trimdas presei tad arī vajadzētu atspoguļot trimdas latviešu vairākuma ideoloģisko pārliecību, jo prese savus rakstus izdod ar mērķi sasniegt plašāku publiku jeb lasītāju loku. Turklāt jāatceras, ka trimdas laikrakstus arī finansēja un citādi atbalstīja trimdas latviešu organizācijas, piemēram, "Latvija Amerikā" bija organizācijas "'Daugavas Vanagi'" finansētais laikraksts.⁷⁸ Bet atgriežoties pie latviešu organizāciju nostājas, piemēram, parādās kāds konkrēts raksts "Londonas Avīzē". Tajā raksta, ka Amerikas Latviešu Apvienība sava trīs dienu ilgā 15.kongresa laikā, 1966.gadā, apliecināja, ka vienprātīgi (189 organizāciju vārdā 30 ASV štatos) atbalsta Savienoto Valstu politiku Vjetnamā un tās pielietošanas veidu. Tādējādi tika izveidota kongresa rezolūcija, kurā bija teikts: "Jūsu vadība brīvās pasaules cīņai pret komunismu inspirē visus brīvības cīnītājus, un Savienoto Valstu noteiktā nostāja pret komunisma agresiju Āzijā dod cerību, pamatojumu un ticību, ka tautu pašnoteikšanās tiesības tiks nodrošinātas ne vien Vjetnamā, bet visām tām tautām, kam tagad šīs tiesības liegtas." Rezolūcijai pievienota arī pateicība, ka Savienoto Valstu valdība turpina neatzīt padomju aneksiju Baltijas valstīs.⁷⁹ Tālāk apvienība iesniedza savu rezolūciju valdībai, skaidri parādot savu, ASV latviešu, attieksmi.

Diezgan svarīgi ir pieminēt latviešu studentu interesi un atbalstu Vjetnamas karam. Piemēram, prese informēja, ka 1966.gada 16.septembrī notikšot Melburnas latviešu studentu

⁷⁷ Latvieši pasaulē. *Austrālijas Latvietis*. 1967, 13.oktobris

⁷⁸ Tālivaldis Ķīkauka. Trimdas laikraksti. *Jaunā Gaita*. 1981, nr.1. 24.-27.lpp.

⁷⁹ Amerikas Latviešu Apvienības kongress. *Londonas Avīze*. 1966, 27.maijs

kluba sanāksme, kur ievadā būs debātes par Vjetnamas kara notikumiem. Savukārt, 1969.gada Sidnejas latviešu teātra literārās sekcijas sarīkojumā, studente Elga Rodze-Ķīsele referēja par savu pieredzes braucienu uz Vjetnamu. Viņa kā Austrālijas delegācijas locekle esot piedalījusies Pasaules pretkomunistiskās līgas konferencēs Saigonā no 1968.gada 16.līdz 20.decembrim. Rodze-Ķīsele, Vjetnamas apmeklējuma laikā, angliski sarunājusies ar kādu bēgli no Ziemeļvjetnamas, kura paskaidrojusi, ka Dienvidvjetnamā dzīve jebkurā gadījumā šķiet daudz labāka kā komunistiskajā Vjetnamā. Referante kopumā jutusies ļoti priecīga par iespēju apmeklēt Vjetnamu un tikties ar valdības pārstāvjiem un vienkāršajiem iedzīvotājiem, kā arī karavīriem. Viņa arī atzinusi, ka izjutusi kopību ar dienvidvjetnamiešiem viņu pieredzes un antikomunistiskās nostājas sakarā. Referente izteikusies, ka “mūsu problēmas sapratīs tikai tie, kam ir bijušas tādas pašas problēmas.”⁸⁰ Toties “Austrālijas latvietī” arī rakstīts, ka pretēji daudzu studentu demonstrācijām pret karu, latviešu studenti no Sietlas, ASV, paužot savu nostāju, ziedoja asinis ievainotajiem karavīriem. Šādu asins nodošanas akciju ierosinājusi Vašingtonas štata latviešu biedrības Sietlas nodaļa, atsaukušies 28 studenti, kas turklāt izraisījis ievērību vietējos medijos.⁸¹ Līdzīgs gadījums bijis Austrālijā, kad latviešu jaunieši iestājās par Vjetnamā karojošajiem. Kāda latviešu jaunieze Biruta Ādamsons no Balaratas, Austrālijā, 1966.gadā norādījusi preseī savu adresi ar mērķi uzzināt Vjetnamā karojošo latviešu adreses. Viņas nolūki bija karavīriem aizsūtīt sveicienus un kādu sainīti, līdzīgi to darījuši arī citi latviešu jaunieši Balaratā. Prese uz šo sludinājumu piebildusi, ka “ir arī labās dzimtenes meitenes, kas domā par Austrālijas latviešu karavīriem Vjetnamā.” Tātad šādaī sveicienu sūtīšanai Balaratā tika izveidota vesela grupiņa. Ādamsons piebildusi, ka dažreiz dzirdamie pārmetumi par trimdas latviešu pārspīlēto organizēšanās kustību un biedrību skaitu, ir lieki, jo tikai tā netiek aizmirstas vecās Latvijas ierāžas, ņemot vērā to, ka arī brīvajā Latvijā bija daudz biedrību un organizāciju.⁸²

Secinājumi: Trimdas latvieši, kaut skaitā neliela ASV un citu Rietumvalstu minoritāte, tomēr darbojās salīdzinoši aktīvi un labi organizēti. Tādējādi presē var atrast daudz informācijas par pasākumu rīkošanu. Daļa no šiem pasākumiem attiecās arī uz Vjetnamas kara tēmu, piemēram, debātes par kara tēmu, tikšanās ar karavīriem, pat ziedojumu vākšana un atbalsta mītiņu

⁸⁰ Vjetnamas iespāidi. *Austrālijas Latvietis*. 1969, 22.augusts

⁸¹ Latvieši pasaulē. *Austrālijas Latvietis*. 1965, 20.decembris

⁸² Nedēļas piezīmes. *Austrālijas Latvietis*. 1966, 23.septembris

rīkošana, kas vēlreiz pierāda trimdas latviešu atbalstošo nostāju Rietumvalstu iesaistei Vjetnamas karā. Īpaši aktīvi darbojās latviešu studenti ASV un Austrālijas universitātēs.

6.nodaļa. Trimdas latviešu dalība Vjetnamas karā.

Vairāki latvieši arī tika iesaukti karā, kā arī piedalījās tajā brīvprātīgi. Lasot presi, top skaidrs, ka viņu dalība tādai nelielai ASV un Austrālijas minoritātei kā latvieši, bijusi samērā nozīmīga, ņemot vērā viņu iegūtās militārās pakāpes un apbalvojumus. Vēsturnieks Juris Ciganovs aktīvi pētījis latviešu dalību konfliktos ārpus Latvijas, viņš atzinis, ka daudz informācijas ieguvis tieši no trimdas preses izdevumiem. Karā krita vairāk nekā 58 000 amerikāņu; latviešu ģenerālis Vilmārs Kukainis aprēķinājis, ka Vjetnamā pabijuši arī vismaz 200 latviešu izcelsmes karavīru.^{83 84}

Dažreiz presē var atrast vietas, kur runāts par latviešu karavīru iesaukšanas apstākļiem un motīviem, kā arī pašu dalību Vjetnamas karā. Tāpat ievietotas ziņas par kritušajiem un intervijas ar karavīriem. "Austrālijas latvietis" raksta, ka jauniesauktie pēc sešu mēnešu apmācībām var doties uz Vjetnamu, lai cīnītos džungļos. Cik noprotams, iesaukums bijis uz diviem gadiem. Brīvprātīgi dienestam varēja pieteikties arī kadri no CMF, kas bija Austrālijas armijas rezerves vienības (angļu valodā- Citizen Military Forces). Šajās rezervēs esot bijis liels skaits latviešu, sevišķi studenti, no kuriem daudzi kara laikā ieguva augstas militārās pakāpes.⁸⁵ Laikrakstos kara beigās dots arī kopsavilkums par latviešiem Vjetnamas karā. Latviešu pulkvežleitnants V.Kukainis savus apkopotos datus nolasīja 1973.gada 17.martā Čikāgā, kad tika rīkots Latviešu leģiona 30 gadu atceres pasākums. Viņa ziņojums saucās "Latviešu jaunieši un vīri ASV bruņotajos spēkos un citās vietās." Kukainis ziņoja, ka ASV militārajos spēkos dienē 132 latvieši, no kuriem 40 procenti ir virsnieki. Starp virsniekiem ir deviņi pulkvežleitnanti (pats Kukainis, Auziņš, Krolls, Ozols, Dambergs, Pladars, Ķilpe, Jaundālderis, Turaidis un Kleperis) un viens seržants-majors – Marģeris Kalniņš no 101. Izpletņlēcēju divīzijas. Esot arī piecas latviešu virsnieces. Ziņojumā tika atzīmēts, ka latviešu virsnieki dienē ne tikai ASV bruņotajos spēkos, bet arī deviņi virsnieki Kanādā, seši Austrālijā, viens Rietumvācijā un Zviedrijā. Daļa

⁸³ JURIS CIGANOVS. Vjetnamā kritušie latviešu karavīri. Rīga 2017. Pieejams:

<https://www.sargs.lv/lv/musdienu-vesture/2017-04-06/vjetnama-kritusie-latviesu-karaviri>

⁸⁴ HENRY KISSINGER. Diplomacy. New York 1994. 620.-643.lpp.

⁸⁵ Nedēļas piezīmes. *Austrālijas Latvietis*. 1965, 23.jūlijs

latviešu karavīru bijuši arī Lielbritānijas, Francijas un Jaunzēlandes karaspēkos. Tātad visi šie dati attiecas uz ziņojuma nolasīšanas brīdi 1973.gadā. Kopumā Vjetnamā krituši 15 latvieši, salīdzinājumam- Korejas karā (1950-1953) seši, ievainoto skaits nezināms. Daudzi latvieši pagodināti ar ASV augstākajiem militārajiem apbalvojumiem. No šīs informācijas var noprast, ka latviešiem bijusi samērā augsta interese iestāties savas mītnes zemes militārajos spēkos, un ne tikai, lai pierādītu savu profesionalitāti un uzlabotu dzīves apstākļus, bet arī izmantotu izdevību piedalīties karadarbībā.⁸⁶

Presē parādās vairākas interesantas ziņas par latviešu karavīru sadzīvi armijas dienestā, lai gan to var attiecināt principā uz visu Vjetnamā karojošo rietumnieku sadzīvi. ‘‘Austrālijas latvietis’’ raksta, ka liela daļa karavīru ļoti ilgojās pēc mājām, tāpēc mātes un dēli apbusēji rakstījuši viens otram daudz vēstuļu. Ierodoties no Vjetnamas Sidnejā, karavīri krituši uz zemes un skūpstījuši to. No Austrālijas uz Vjetnamu karavīriem tika piegādātas alus skārdenes un cigaretes. 20 cigarešu paciņa maksāja 12 centus, bet alus skārdene – 10 centus. Tas bija daudz lētāk kā Austrālijā, taču tādas cenas apmēram vienādas ar Vjetnamas cenām. Presē apgalvots, ka karavīri Vjetnamā palīdzējuši vietējiem iedzīvotājiem, piemēram, apdāvinājuši ciematu ģimenes ar grāmatām un pārtikas produktiem.⁸⁷ Tāpat presē vairākās vietās atzīmēts, ka amerikāņu karavīri devušies tā saucamajā ‘‘izklaidēšanās atvaļinājumā’’ uz Austrāliju. Šie karavīri Austrālijā ieradās uz piecām dienām, kā apgalvo prese, lidojumu apmaksāja ASV valdība, taču par visiem pārējiem izdevumiem bija jāmaksā pašiem, tāpēc karavīri ‘‘nevarēja atļauties uzvesties kā tipiski amerikāņi’’, ar to droši vien domājot vēlmi pompozi tērēt naudu dažādām vēlmēm. Laikraksts izteicies, ka būtu labi uzzināt iebraukušo karavīru sarakstu, lai redzētu, kuri tur ir latvieši. Tad latviešu karavīrus trimdas latviešu organizācijas varētu Austrālijā sagaidīt un uzņemt pie sevis ciemos. ‘‘Austrālijas latvietis’’ apgalvoja, ka lielākā daļa latviešu karavīru, ierodoties Sidnejā, paši meklēja latviešu organizācijas. Daži meklējuši radniekus, bet tie, kuriem Austrālijā tādu nebija, vērsās pie citiem, sev pirms tam nepazīstamiem latviešiem. Piemēram, 1968.gadā latviešu karavīrs Tālvāldis Boģis, kurš ieradās no Vjetnamas, Sidnejā uzmeklēja savas studentu korporācijas ‘‘Beveronija’’ Sidnejas nodaļu. Tālāk viņš jau tika uzņemts ‘‘Beveronijas’’ locekļa Arno Eglīša mājās, kur viņam bija iespēja satikt citus latviešus un pastāstīt par savu dzīvi. Boģis stāstījis, ka paralēli studijām, pieteicies aviācijas skolā, tad ieguvis

⁸⁶ *Austrālijas Latvietis*. 1973, 11.maijs

⁸⁷ No Vjetnamas frontes. *Austrālijas Latvietis*. 1966, 5.augusts

lidotāja tiesības un aviācijas leitnanta pakāpi. Jau desmit gadu viņš esot strādājis ar lidmašīnām, bet tad devies uz Vjetnamu, kur ieguvis aviācijas kapteiņa pakāpi. Lidotāja profesiju Boģis uzskatīja par savu īsto. Boģa vienība esot izvietota Taizemē, un viņš uzsvēris, ka Taizemes iedzīvotāji, kuri nekad nav bijuši pakļauti svešai varai, ļoti labi saprotot komunisma draudus, tāpēc amerikāņus uzņem kā labus draugus. Boģis stāstīja, ka ārpus lidošanas, brīvo laiku pavadot virsnieku klubā, piemēram, lasot grāmatas, tāpēc dienesta apstākļi liekoties omulīgi. Viņš izteicās, ka aziāti nesaprotot, kā amerikāņu karavīri var būt tik humāni, ņemot vērā viņu labo apiešanos ar gūstekņiem. Boģis apgalvojis, ka "latvieši Vjetnamā zina labāk par ko viņi cīnās, nekā Otrajā pasaules karā." Klausītāji vēlējās uzzināt vairāk un nemitīgi uzdeva jautājumus latviešu viesim. No tā var secināt, ka lai gan šie cilvēki iepriekš nebija pazīstami, viņi labi sapratās, un arī ierodoties svešā zemē, latvieši meklēja savus tautiešus. Tas nozīmē, ka trimdas latviešu starpā pastāvēja labi kontakti, kas tika nemitīgi uzturēti, ja jau ierodoties citā kontinentā, svešas zemes karavīrs uzreiz jau tika uzņemts privātajos apartamentos. Ņemot vērā Boģa karjeru, nākas atkal atzīmēt faktu, ka daudzi latvieši studēja, un paralēli studijām interesējās par militāro karjeru. Šī tendence varētu norādīt uz latviešu vienmēr augsto interesi par augstākās izglītības iegūšanu. Tāpat arī vērā ņemama gandrīz visu presē pieminēto latviešu karavīru vēlme cīnīties un pārliecība, par ko viņi cīnās.⁸⁸

Trimdas presē pieminētie latviešu karavīri (piemēri):

- Amerikāņu armijas kapteinis, kopš 1970.gada pulkvežleitnants Ilmārs H. Dambergs. Prese apgalvo, ka Dambergs ar savu kara skolu var lepoties, kaut arī to nedara. Militāro izglītību viņš ieguvis jau ātrāk, 1956.gadā Dambergs ieguva leitnanta pakāpi. Pēc virsnieku skolas beigšanas viņš bijis gan vada un rotas komandieris, gan pulka sakaru nodaļas vadītājs, kā arī dienējis divīzijas un armijas ģenerālštābā. 1965.gadā viņš beidzis ASV komandieru un ģenerālštāba koledžu, prese apgalvo, ka viņš ir pirmais latviešu virsnieks ASV armijā. Viņš pieskaitāms pie tā saucamajiem reindžeriem (tā ASV sauc sevišķo uzdevumu apakšvienības karavīrus), kuri bija vispusīgi apmācīti, tostarp izpletņlēcšanā, un Vjetnamā pildīja īpašus uzdevumus kā, piemēram, darbību ienaidnieka aizmugurē.⁸⁹ No 1964.-1965.gadam bijis dienvidvjetnamiešu reindžeru bataljona

⁸⁸ No Vjetnamas Sidnejas ciemos. *Austrālijas Latvietis*. 1968, 29.jūnijs

⁸⁹ Ko saka latvietis par Vjetnamas karu. *Austrālijas Latvietis*. 1965, 21.maijs

padomdevējs. Apbalvots ar četrām Bronzas zvaigznēm, Lidošanas medaļu, divām Armijas nopelnu medaļām, Purpura sirdi u.c. goda zīmēm.⁹⁰

- Vilnis Mitrēvics no Melburnas, savas mātes Jadvigas vienīgais dēls, iesaukts uz diviem gadiem. Vēstulē mātei 1966.gadā viņš rakstījis, ka vajājot ienaidnieku, viņš un viņa biedri atņēmuši komunistiem vairākas ‘relikvijas’, tostarp Ķīnas sarkano karogu, ko Mitrēvics vedīšot uz mājām kā piemiņu no kara. Mitrēvics savai ģimenei atzinies, ka dzirdējis patīkamas baumas, ka nākamā gada februārī viņš varētu atgriezties mājās. Tāpat viņš piebūdis, ka esot patīkami pārsteigts par daudzajiem latviešiem Vjetnamas karā. Viņam izdevies satikt kādu karavīru Andri Tiliņu, un uzzinājis, ka Austrālijas armijā esot gan latviešu zobārsts, gan militārais policists. Pēc Mitrēvica domām, latvieši Austrālijas armijā sevi reprezentējot ļoti labi.⁹¹
- Kapteinis Egils Buģis, ikdienā zobārsts, taču noprotams, ka arī Austrālijas karaspēkā viņš turpināja pildīt savus profesionālos pienākumus, jo minēts fakts, ka viņam piekomandēts zobu tehniķis, kurš arī ir latvietis- Melbērcis no Kvīnslendas, kurš agrāk jau piedalījies Korejas karā.⁹²
- Kaprālis Artūrs Ruduss no Melburnas. Annas Ruduses divdesmit deviņus gadus vecais dēls, karā pieteicies brīvprātīgi 1966.gada aprīlī. Māte apgalvoja, ka viņš bijis labs dēls un gribējis nopelnīt ģimenei vairāk naudas, tāpēc iestājies Austrālijas armijā. Dienējis Austrālijas karaspēka 3.kājnieku bataljonā, pirmais Austrālijas latvietis, kurš kritis Vjetnamas karā, 1966.gada 12.jūnijā no granātas šķembas. Četrdesmitais karā kritušais Austrālijas karavīrs. Pēc mātes gribas, Rudusa mirstīgās atliekas apbedīja Malaizijā nevis pārveda uz Austrāliju, ar pamatojumu, ka ‘‘viņam labāk atdusēties tur, kur cīnījies un kaujā kritis.’’⁹³
- Leitnants Juris Šteinbergs. Pabeidzis bakalaura studijas Viskonsinas universitātē, viņš pabeidzis arī rezerves virsnieku kursus, tā kļūstot par leitnantu. Pēc divu gadu obligātā dienesta, palicis ASV armijā brīvprātīgi. Vēlāk brīvprātīgi devies uz Vjetnamu, kur

⁹⁰ Ievērojams paaugstinājums ASV armijas karavīram-latvietim. *Latvija Amerikā*. 1970, 23.maijs

⁹¹ *Austrālijas Latvietis*. 1966, 11.novembris

⁹² Latvieši Vjetnamā. *Londonas avīze*. 1966, 8.jūlijs

⁹³ Vjetnamā kritis Austrālijas latvietis. *Laiks*. 1966, 22.jūnijs

1966.gadā paveicis varoņdarbu. Šteinberga komandētais vads pie Saigonas esot sīvā cīņā atbrīvojis trīs amerikāņu karagūstekņus. Tobrīd viņš bijis 24 gadus vecs.⁹⁴

- ASV armijas virsnieks Valdis Zēbauers. Viņš strādājis par arhitektu Denverā, bijis arī “Selonijas” (latviešu studentu korporācija) filistrs. 1966.gadā par izcilu varonību apbalvots ar vienu no Dienvidvjetnamas augstākajiem militārajiem apbalvojumiem- Vjetnamas Republikas galantērijas krustu ar sudraba zvaigzni.⁹⁵
- Jānis Rikāns no Mičiganas, vadījis ASV karaspēka vienību. Tikai 20 gadus vecais jauniešs iestājies ASV armijā brīvprātīgi 1966.gada augustā. Viņu to darīt pierunājuši draugi, taču motivāciju raisījusi arī griba kautko izdarīt brīvības vārdā. Ar to Rikāns visticamāk domājis dienvidvjetnamiešu cīņu pret komunistiem, kas viņa interpretācijā bijusi kā tautas cīņa par savu brīvību pret komunistiem. Prese 1967.gada decembrī, veidojot šo rakstu, atzina, ka smagākās cīņas kopš kara sākuma noritējušas novembra mēnesī, augstienēs pie Laosas robežas. Šajās cīņās piedalījās arī Rikāns, kopā ar savu skautu suni Sātanu. Pēc smagās kaujas Rikāns bija to starpā, kuri saņēma ASV militāro apbalvojumu Purpura sirds. Rikāna dzīvesvietas vietējais laikraksts “Grand Rapids Press” 1967.gada 21.novembrī rakstīja par Rikānu un viņa suni cildinošu rakstu ar virsrakstu “Vietējais vadīja uzbrukumu sarkano turētām kalnam Vjetnamā.”⁹⁶
- ASV armijas virsleitnants P.Ozols. Studējis fiziku Bostonā, līdz iesaukts ASV armijā 1966.gada februārī. Ozols atzina, ka viņam iepaticies militārais dienests un viņš izgājis virsnieku skolu. Pēc astoņu mēnešu karošanas Vjetnamā, viņš raksturoja kaujas kā smagas. Kā galvenos iemeslus kara grūtībām, latviešu virsleitnants minēja to, ka visi vjetnamieši izskatās vienādi, kas apgrūtina sabiedroto un ienaidnieku atšķiršanu, un to, ka komunisti visaktīvāko karadarbību izvērs tieši naktīs.⁹⁷
- Austrālijas armijas majors Jānis Vīksne. Latvietis no Kanberas, kurš pēc gada Vjetnamā, 1968.gadā saņēma majora pakāpi. Sveicot ar augsto pakāpi, viņu sagaidīja Latviešu virsnieku apvienības Melnburnas nodaļa ar tās vadītāju J.Dzeni. Sanāksmes laikā Vīksne esot rādījis melnburniešiem daudz interesantu attēlu no Vjetnamas.⁹⁸

⁹⁴ Latviešu karavīri Vjetnamā. *Laiks*. 1966, 5.janvāris

⁹⁵ *Austrālijas Latvietis*. 1966, 23.decembris

⁹⁶ Latviešu karavīrs un viņa suns Vjetnamā. *Londonas Avīze*. 1967, 8.decembris

⁹⁷ Nav katru sekundi jāuztraucas. *Austrālijas Latvietis*. 1968, 5.jūlijs

⁹⁸ *Austrālijas Latvietis*. 1968, 9.augusts

- Tomass A. Gelli. Bostonas latviešu Trīsvienības draudzes ilggadīgā vadītāja Reiņa Kampersala mazdēls. Pēc Masačūsetsas universitātes beigšanas brīvprātīgi iestājies ASV armijā. Vēstules ģimenei, kurās viņš rakstījā par savu dalību vairākās izcīnītās kaujās, pienāca reizē ar paziņojumu par viņa nāvi. Kritis 1968.gadā, pirmais karā kritušais latvietis no Bostonas. Šeit var fiksēt gadījumu, ka lai gan cilvēka vārds un uzvārds vairs neliecina par latvisku izcelsmi, viņš tomēr saucis sevi par latviešu izcelsmes amerikāni.⁹⁹
- Uldis Mālmanis. Savulaik karojis Korejā. 1966.gada jūlijā viņš uz 20 gadiem iestājās ASV bruņotajos spēkos. 1967./1968.gadā cīnījies Vjetnamā. Mālmanis ļoti gribējis karot Vjetnamā, jo uzskatījis to par “brīvības cīnītāja īsto vietu.” Viņš presei teicis: “Ja valdība Vašingtonā ļautu mums Vjetnamā kārtīgi kauties, tad mēs šo karu pret komunistiem būtu jau sen uzvarējuši. Taču mēs savas iespējas nedrīkstam pilnībā izmantot un karojam galvenokārt defensīvi.” Miris 1968.gada oktobrī, kā apgalvo prese, nāves iemesls bijusi kāda tropu slimība.¹⁰⁰
- Alvis Miķītis. Viņa vecāki pameta Latviju, kad Alvis vēl bija mazs zēns, toreiz Miķīšu ģimenei Valkas apriņķa Kalncempju pagastā piederējusi turīga saimniecība. Pēc ģimnācijas beigšanas, tikai 18 gadu vecumā, Miķītis iestājās ASV bruņotajos spēkos. Viņš dienējis Japānā, Vācijā, Dienvidamerikā, Korejā un divas reizes nosūtīts arī uz Vjetnamu. Par karadarbību Vjetnamā, viņš jau paspēja saņemt dažas goda zīmes, taču krita kaujas laukā 1968.gada martā kā desanta karaspēka seržants. 33 gadus veco latvieti pēdējā gaitā pavadīja arī viņa dēls un divas meitas, Miķītim veltīja arī sēru dievkalpojumu latviešu baznīcā Klīvlendā.¹⁰¹
- Seržants Igors Mačalkins. Kļuva ievērības cienīgs ar savu attapību Vjetnamas džungļu cīņās 1966.gadā. Toreiz 35 gadus vecais denverietis, četru bērnu tēvs, Mačalkins bija veltījis savu dzīvi militārīsta karjerai. 1965.gada nogalē notika apšaušana starp viņa vienību un vjetkongiešiem. Mačalkins nonāca ienaidnieka ielenkumā, ar ievainojumu kājā un tikai dažām patronām savā ierocī. Amerikāņiem atkāpjoties, viņi Mačalkinu atstāja likteņa varā, jo domāja, ka viņš ir nošauts. Mačalkins nav kritis gūstā, jo izlicies par beigtu un pēc tam noslēpies. Naktī viņš aizrāpojies līdz sadragātām ambulances

⁹⁹ Latvieši pasaulē. *Austrālijas Latvietis*. 1968, 8.marts

¹⁰⁰ Latvieši pasaulē. *Austrālijas Latvietis*. 1968, 6.decembris

¹⁰¹ Latvieši pasaulē. *Austrālijas Latvietis*. 1968, 29.marts

mašīnām, lai norautu mašīnas salonā esošo spogulīti. Pēc tam viņš atgriezās slēptuvē, lai sagaidītu nākamo dienu, kad amerikāņu helikopteri pārlidoja apkārtni. Mačalkins ar spogulīti raidīja helikopteriem gaismas signālus, piloti to pamanīja un nolaidās pie viņa. Ievainotais Mačalkins tika izglābts un aizvests atpakaļ pie savas vienības. Acīmredzot, profesionālās iemaņas un arī personīgā attapība brīnumaini paglāba Mačalkinu no vjetkongiešu gūsta vai arī savas bojāejas.¹⁰²

- ASV armijas leitnants Konstantīns Lubavs. Viņa ģimene devās bēgļu gaitās no Dobeles, vēlāk Lubavs apmeties Kalamazū, Mičiganā. Studējis tautsaimniecību Mičiganas universitātē un reizē izgājis militāro mācību nodaļu. Kritis 1966.gadā Vjetnamā. Interesanti, ka Lubavs sūtījis vēstuli uz ASV no Vjetnamas, kur publicējis savas pārdomas par karu, kuras tika publicētas Kalamazū vietējā laikrakstā "Kalamazoo Gazette". Lubavs savā vēstulē izsaka domas, ka ASV atkāpšanās no Vjetnamas, nozīmētu "durvju atvēršanu" komunistiem citur pasaulē, tāpēc to nedrīkst pieļaut. Viņš stāsta, ka ar komunistu agresiju sastapies jau Berlīnē trīs gadu garumā (droši vien domājot uzturēšanos Vācijas padomju okupācijas zonā). Lubavs atzīst, ka pasaules komunistu taktika varbūt savstarpēji atšķiras, taču to mērķi paliek vienādi. Viņš vēstulē sevi, vēl divus amerikāņus un vienu austrālieti, ar kuriem kopā devies kaujas laukā, nodēvē par brīvās pasaules pārstāvjiem, kuru uzdevums ir cīnīties kopā ar dienvidvjetnamiešiem. Lubavs izteica atziņu, ka neprasa pilnīgi nekādas priekšrocības vai labu apiešanos, jo viņš pielāgosies dienvidvjetnamiešu paražām un dzīvesveidam, tikai lai "nestu kopā ar viņiem grūtumus un ienaidnieka uguni."¹⁰³

Var pieņemt, ka trimdas laikraksti publicēja tikai varoņstāstus un uzsvēra Vjetnamā karojošo latviešu ideoloģisko pārliecību, lai varētu vēl spilgtāk attēlot latviešu cīņu pret komunismu un pozitīvo attieksmi pret iesaisti Vjetnamas karā. Līdz ar to jāatzīst, ka no preses rakstiem nevar pateikt to, cik statistiski daudz latviešu gribēja piedalīties Vjetnamas karā un iesaukumu uztvēra kā iespēju atriebties komunistiem par dzimtenes zaudējumu. Trimdas latviešu ideoloģiskā nostāja varēja būt dažāda, tāpat arī atšķīrās attieksme pret obligāto iesaukumu kara dienestā. No preses tomēr var uzzināt kādi bija latviešu pamatojumi atbalstīt iesaukumu. Piemēram, kāds ASV latvietis Teodors Kliņģeris atzina latviešu laikrakstam, ka pilnībā atbalsta sava dēla, 25 gadus

¹⁰² Latvieši pasaulē. *Austrālijas Latvietis*. 1966, 28.janvāris

¹⁰³ Latvieši pasaulē. *Austrālijas Latvietis*. 1966, 11.marts

vecā lidotāju virsleitnanta Imanta Kliņģera dalību Vjetnamas karā. Kliņģeris minējis, ka sākotnēji ASV migrācijas dienests viņa ģimeni ierindojusi nevēlamo bēgļu sarakstā, jo Kliņģeru ģimene uz jauno mītnes zemi nonākusi bīstamā laivu braucienā pāri Atlantijas okeānam, taču prezidenta Trumena lēmums licis viņus atbrīvot un apgādāt ar uzturēšanās atļauju. Viņš uzsvēra, ka ASV valdība dāvāja savu patvērumu un pavalstniecību viņa ģimenei pēc Otrā pasaules kara, tāpēc tagad, pēc viņa domām, pienākusi kārta atdot pateicības parādu Amerikas Savienotajām Valstīm. Tas tiek izdarīts tā, ka viņa dēls dodas karā par savu valsti un pret komunismu. Kliņģeris atzina, ka viņa dēla Imanta uzdevums ir briesmu pilns, taču viņš, tāpat kā tēvs, saprotot, ka tas tiek darīts brīvības vārdā.¹⁰⁴ No preses kopumā jāsecina, ka trimdas latviešiem piemita tendence būt atbildīgiem pilsoņiem- ievērot kārtību, atbalstīt valdības lēmumus, pozitīvi attiekties pret iesaukumu dienestā utt.

Laikā no 1966. gada jūlija līdz 1973. gada decembrim dezertēja vairāk nekā 503 000 ASV militārpersonu.¹⁰⁵ Starp latviešiem arī bija dezertieri. Kā apgalvots presē, tādi bijuši vairāki, taču tuvāk pastāstīts par kādu Artūru (izdomāts vārds, lai prese neatklātu sabiedrībai viņa identitāti). 1969.gadā viņš aizbēdzis uz Kanādu, jo apmācības, kurās viņš iesaukts, Artūram likās ‘‘necilvēcīgas un vērstas pret cilvēka dabisko loģiku’’. Pārbēgšanu viņam palīdzējusi noorganizēt ASV kara pretinieku un dezertieru organizācija ‘‘Anti Draft’’, ar kuru viņš sasaistījies arī vēlāk. Informāciju par viņu avīzei ‘‘Laiks’’ nodeva Juris Kaža.¹⁰⁶ Protams, ne jau visi trimdas latvieši vēlējās iesaistīties karadarbībā. Piemēram, trimdas presē rakstīts par slaveno kinorežisoru Vili Lapenieku, kurš 1939.gadā uzņēma filmu ‘‘Zvejnieka dēls’’. 1944.gadā viņš devās bēgļu gaitās uz Vāciju. 1968.gadā ASV tiesa atteica viņam ASV pavalstniecību. Iemesls bija saistīts ar iesaukšanu ASV bruņotajos spēkos, tiesa nevis saistībā ar Vjetnamas karu, bet gan Korejas karu, taču tas nemaina lietas būtību. Tiesa atzina, ka Lapenieks izvairījies no dienesta Korejas konflikta laikā un no personīgā upura riska. Lieta tāda, ka 1952.gadā viņam ‘‘draudēja’’ iesaukums dienestā, taču viņš, līdzīgi kā daudzi citi imigranti, aizbildinājās ar citu pilsonību, konkrēti Lapenieks ar Latvijas Republikas pilsonību, un tas deva viņam iespēju izvairīties no dienesta. 1956.gadā ASV valdība gan mainīja likumdošanas kārtību, liekot arī ASV

¹⁰⁴ Latvieši pasaulē. *Austrālijas Latvietis*. 1966, 15.jūlijs

¹⁰⁵ RONALD H. SPECTOR. The Vietnam War and the media. Encyclopedia Britannica. New York 2016. Pieejams: <https://www.britannica.com/topic/The-Vietnam-War-and-the-media-2051426>

¹⁰⁶ Jauniešu ziņas. *Austrālijas Latvietis*. 1973, 23.novembris

dzīvojošajiem ārvalstniekiem pildīt dienestu ASV bruņotajos spēkos, taču toreiz Lapenieku neuzņēma, jo atzina par nederīgu armijai veselības stāvokļa dēļ. Šādā ziņā Vjetnamas kara laikā gan jau strādāja likums, kas noteica arī nepilsoņus uzņemt ASV armijas obligātajā dienestā.¹⁰⁷

Attiecībā uz nedaudz vēlākiem laikiem, presē parādās arī ziņas par Vjetnamas kara latviešu veterāniem. Rietumvalstu, sevišķi ASV, sabiedrībā un kultūrā Vjetnamas kara veterāni ieguva lielu popularitāti. Tos attēloja gan pozitīvi, veltot tiem cieņu un atzinību, gan arī negatīvi, attēlojot tos kā cilvēkus, kuri atgriezušies pēc kara, vairs nespēj dzīvot normālu dzīvi, bieži slimo ar psihiskām slimībām, lieto narkotikas, paveic noziegumus. Jāatzīst, ka pateicoties aktīvajai amerikāņu dalībai Vjetnamas karā, ASV bija ļoti daudz kara veterānu, un šie cilvēki teju kļuva par veselu ASV paaudzi ar savu raksturojumu un īpatnībām.¹⁰⁸ Latviešu presē parādās kāds savdabīgs raksts no 1982.gada, kad "Londonas Avīze" rakstīja par kādu Amerikas latvieti, Vjetnamas kara veterānu Māri Kārkliņu. Avīzes raksts apgalvo, ka Kārkliņš ir veterāns, kurš savulaik pagodināts ar vairākiem ordeņiem un goda zīmēm. Taču Kārkliņš diemžēl kļuva pazīstams ar ko citu. Viņš, tērpies nacistu uniformā ar gariem zābakiem un attiecīgām nozīmēm, ar pistoli nāvīgi ievainoja savu māti Mildu Kārkliņu, kura mira pēc nedēļas slimnīcā. Tobrīd 41 gadu vecais Kārkliņš briesmīgo noziegumu paveicis savā dzīvesvietā Grandrapidsā, Mičiganas štatā, ASV. Kā apgalvojuši paziņas, viņš slimojis ar nervu slimību un lietojis narkotikas. Pie tam Kārkliņš aizturēšanas brīdī atzinās arī Paulsonu ģimenes slepkavībā. Šī lieta, kurā kā upuri bija arī trīs mazas meitenītes, tika izmeklēta ātrāk, un jau tajā Kārkliņš tika turēts aizdomās.¹⁰⁹ Protams, šāds raksturs satur ne visai patīkamu informāciju un tāda rakstura gadījumu, kāds droši vien trimdas latviešu vidū atgadījās ļoti reti, taču to ir vērts pieminēt tajā kontekstā, ka arī latvieši gāja cauri visām Rietumu Aukstā kara vēstures, kultūras un sabiedrības tendencēm, kas bija neatņemama trimdas zemju sastāvdaļa, kurā latvieši gribot vai negribot tika iesaistīti.

Secinājumi: Starp trimdas latviešu karavīriem, kuri piedalījās Vjetnamas karā, lasāmi daudzi varonīgi stāsti un atrodami salīdzinoši daudz faktu par apbalvojumu piešķiršanu latviešu izcelsmes karavīriem, kas pierāda latviešu spēju un vēlmi karot. Kā prese pierāda, starp latviešu karavīriem bija samērā liels skaits augsta ranga virsnieku, un daudzi no karavīriem nevis tika

¹⁰⁷ Latvieši pasaulē. *Austrālijas Latvietis*. 1968, 29.marts.

¹⁰⁸ WALTER HIXSON. *The Vietnam Antiwar Movement*. New York 2000. 193.-200.lpp.

¹⁰⁹ Traģisks notikums latviešu ģimenē. *Londonas Avīze*. 1982, 13.augusts.

iesaukti armijā, bet gan pieteicās tajā brīvprātīgi. No preses var uzzināt arī to, ka liels skaits latviešu pirms Vjetnamas kara bija beiguši virsnieku skolas un pildīja aktīvo dienestu ASV vai Austrālijas armijā. Presē bija pieminēts arī tas, ka vairākas latviešu ģimenes pārcēlās dzīvot no ASV uz Austrāliju, lai ģimenes dēlus neiesauktu armijas dienestā. Viņi cerēja, ka nenaturalizētos iedzīvotājus Austrālijas valdība neliks iesaukt bruņotajos spēkos, turklāt Austrālijā iedzīvotāju iesaukšana armijā nebija tik aptveroša kā ASV.

Secinājumi

1. Vjetnamas karš (1965-1973) trimdas latviešu presē atspoguļots samērā plaši, tomēr lielākā daļa informācijas ir oficiāla, informatīva rakstura, no kuras var gūt tikai daļēju priekšstatu par trimdas latviešu uzskatiem un nostāju. Šīs informācijas attēlojums principā neatšķiras no citu Rietumvalstu laikrakstu attēlojumiem.
2. Vislabāk trimdas latviešu nostāju atspoguļo tie raksti, kuros tematika sasauca ar pretkara demonstrācijām un ASV valdības lēmumiem attiecībā pret karu Vjetnamā. Šajos rakstos valdības lēmumi un rīcība tiek atspoguļota nemainīgi pozitīvā noskaņā, no kā var spriest par trimdas latviešu atbalstu Rietumvalstu iesaistei Vjetnamas karā. Toties nemainīgi negatīvais valdības opozīcijas un pretkara demonstrantu attainojums liecina par trimdas latviešu neuzticību un kritiku pret to ASV un citu Rietumvalstu sabiedrības daļu, kas kritizē iesaisti Vjetnamas karā.
3. Trimdas prese dod lielisku priekšstatu par trimdas latviešu darbību sabiedriskajā un militārajā jomā. Trimdas latvieši aktīvi iesaistījās Vjetnamas karā, salīdzinoši daudzi no karojošajiem latviešiem guva panākumus, saņēma apbalvojumus un augstas dienesta pakāpes. Trimdas presē apkopota liela daļa no šiem Vjetnamā karojošajiem latviešu karavīriem, tāpēc iegūstama plaša informācija par viņu dzīvi un militārajiem nopelniem. Tāpat presē apkopota visa informācija par latviešu organizāciju, studentu un sabiedrisko darbinieku rīkotajiem pasākumiem attiecībā pret Vjetnamas karu. Visi šie pasākumi tika rīkoti kā atbalsta pasākumi karam, tie izpaudās dažādos veidos.
4. Gandrīz viss preses saturs šajā aplūkotajā laika periodā, no 1965.gada līdz 1973.gadam, liecina par pozitīvu nostāju pret Vjetnamas karu. Preses veidotāji pakļāvās latviešu organizācijām, toties organizācijas viedoklis principā atspoguļo trimdas latviešu vairākuma viedokli, kas tāpat ir bijis konservatīvs, valdību un karu atbalstošs, antikomunistisks, vērsts pret kara opozicionāriem. Trimdas latvieši presē savu nostāju pamato ar pagātnes pieredzi un savu galveno mērķi- atgūt Latvijas neatkarību. Toties opozīcijas viedoklis tikpat kā presē nav atrodams, kas liecina par zināmu cenzūru, taču ir dažas vietas, kur tas tomēr parādās.

Izmantoto avotu un literatūras saraksts

Izmantoto avotu saraksts: Trimdas latviešu laikraksti no 1965.-1973.gadam, atrodami Latvijas Nacionālās Digitālās Bibliotēkas mājaslapā periodika.lv. Galvenie izmantotie preses izdevumi:

1. ‘‘Laiks’’, izdots Ņujorkā, ASV
2. ‘‘Latvija Amerikā’’, izdots Toronto, Kanādā
3. ‘‘Austrālijas latvietis’’, izdots Melburnā, Austrālijā
4. ‘‘Londonas Avīze’’, izdots Londonā, Lielbritānijā

Izmantotās literatūras saraksts:

1. BATES, MILTON, LICHTY. Reporting Vietnam. New York 1989.
2. CIGANOVŠ, JURIS. Vjetnamā kritušie latviešu karavīri. Rīga 2017. Pieejams: <https://www.sargs.lv/lv/musdienu-vesture/2017-04-06/vjetnama-kritusie-latviesu-karaviri>
3. CLINTON, HILLARY. Living History. New York 2003.
4. GADDIS, JOHN LEWIS. The Cold War: A New History. New York 2006
5. HAMMOND, WILLIAM M. The Press in Vietnam as Agent of Defeat. Baltimore 1998.
6. HIXSON, WALTER. The Vietnam Antiwar Movement. New York 2000.
7. KINCE, VELGA. Trimdas prese- bagāts un daudzpusīgs letonikas avots. *Latvijas Vēstnesis*. Rīga 2005.
8. KISSINGER, HENRY. Diplomacy. New York 1994.
9. KURLANSKY, MARK. 1968. New York 2005.
10. ĶIĶAUKA, TĀLIVALDIS. *Jaunā Gaita*. ASV 1981, nr.1.
11. LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJA. Latviešu trimdas loma Latvijas neatkarības idejas uzturēšanā. Apvienotā Pasaules latviešu zinātnieku III un Letonikas IV kongresa sekcijas materiāli. Rīga 2011.

12. LERHIS, AINĀRS. Latvijas neatkarības ideja starptautiskajā politikā. Okupācijas vēsture. Rīga 2021. Pieejams: <http://okupacijasmuzejs.lv/lv/latvijas-okupācijas-vesture/1-padomju-okupacija/latvijas-neatkaribas-ideja-starptautiskaja-politika-19401991>
13. PLAKANS, ANDREJS. Latviešu trimda pēc Otrā pasaules kara. Latvijas nacionālā enciklopēdija. Rīga 2020. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/4556-latvie%C5%A1u-trimda-p%C4%93c-Otr%C4%81-pasaules-kara>
14. SPECTOR, RONALD H. The Vietnam War and the media. Encyclopedia Britannica. New York 2016. Pieejams: <https://www.britannica.com/topic/The-Vietnam-War-and-the-media-2051426>
15. SPRŪDŽS, AD. Jaunatne, politika un partijas. *Latvija*. VFR 1952, nr.2.
16. ŠILDE, ĀDOLFS. Trimdinieka raksti: 1940-1990. Rīga 1992.
17. TURLEY, WILLIAM. The Second Indochina War. A Concise Political and Military History. New York 2009.

Bakalaura darbs ‘‘Vjetnamas kara atspoguļojums trimdas latviešu presē (1965-1973)’’ izstrādāts LU Vēstures un filozofijas fakultātē Vēstures un arheoloģijas nodaļā.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai vai ar elektronisko parakstu parakstītajai darba versijai.

Autors: Dāvids Krauze /paraksts/ 25.05.2021.

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: profesors Dr. hist. Jānis Taurēns, paraksts, datums

Recenzents: M. hist., Dāvis Beitlers

Darbs iesniegts Vēstures un filozofijas fakultātē:

Studiju metodiķe:

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____. prot. Nr. _____, vērtējums _____

Komisijas sekretāre lektore Elīna Guščika